

adorabat idola vana et surda, beatus Martialis cum duobus suis presbyteris Alpiniano et Austricliniano, adjuvante duce Stephano, basilicam construxit, et in honore B. Stephani primi martyris dedicavit; ibi divina celebravit mysteria, admonuit, docuit usque dum totam Aquitanicam gentem a via erroris ad veram vitam, quæ Christus est, perduxit; tandiu ibi missarum solemniam celebravit usque dum ante ipsum altare protomartyris Stephani inivit, et cum magna angelorum reverentia animam Deo reddidit. Dux vero Stephanus cum magno honore corpus illius foras civitatem sepelivit, in eo loco ubi ipse sanctus Martialis ecclesiam in honore S. Petri sui magistri ædificavit. S. Aurelianus successor illius, quem ipse S. Martialis de inferno traxit, Ebulus, Alicus, Ermogevianus alique ejus successores usque triginta sex. Ego vero septimus qui vocor Jordanus, omnium infimus. Hi omnes pro sanctissimo confessore eum habuerunt. Similiter omnes abbates in ejus monasterio habitantes usque in hodiernum diem. Iste abbas, qui nunc est, novitate deceptus, superbia elatus, venit ad me, qui sum vilior meis antecessoribus, deprecans ut in consilio meo, et in synodo sanctissimum confessorem in numero ponerem apostolorum, quod facere nolui. Ille perseverans dictis, fidem quam habuit, cum duodecim monachis illius monasterii, mihi promisit ut cum auctoritate in omni consilio me defenderet. Hoc facere non potuit in consilio Guillelmi Aquitanorum ducis, audiente archiepiscopo Bituricensi, Isemberto Pictaviensi, cæterisque eorum suffraganeis. Omnes epi-

scopi Francorum, Alvernorum, Vasconum, Aquitanorum, cum quibus ego fui locutus, comprobant et confirmant sanctissimum confessorem Martialem non debere tollere de illo loco ubi sancti Patres et nostri antecessores eum posuerunt, et non esse apostolatum nisi auctoritate comprobatum. Talem dicunt rationem: « Si ego S. Martialem, qui fuit ex septuaginta duobus, in numero ponam apostolorum, illi omnes septuaginta duos in numero ponunt apostolorum, et ubi eorum corpora condiuntur, ipsum locum pro apostolatu tenere. » Tibi vero, ego Jordanus, has litteras mitto de parte istorum prædictorum, regis scilicet Roberti, Guillelmi ducis Aquitanorum, archiepiscoporum omnium, videlicet catholicorum, qui mihi contradicunt ne sanctum Martialem in numero ponam apostolorum. Tu autem si ausus es facere quod non fecerunt sancti tui antecessores Gregorius, Clemens, Bonifacius, et multi alii, ut ponerent confessores inter apostolos, si peccatum est, tuum sit; ego ero liber a culpa, neque iniquitas, neque peccatum meum; voluntatem omnium Aquitanorum tibi monstrabo, quia ille abbas seductor nulla alia causa hoc facit, nisi quia vult destruere sedem episcopalem primi martyris, et apostolatum S. Petri advilare. Per istius chartæ portatorem litteras mihi mitte, et per omnia tuam voluntatem mihi manda. Ego ad præsens tecum loqui non potero, sed quanto citius mihi erit posse, limina sancti Petri adibo.

Vale viriliter, age jussa Patrum, noli prætercare.

ANNO DOMINI MXXXVIII.

SANCTUS GODEHARDUS

EPISCOPUS HILDESHEIMENSIS

VITA SANCTI GODEHARDI

Auctore *Wolfero*, *ne Hildesheimensis* ejus æquali et discipulo, ejusdem ecclesiæ canonico.

(MABILL. Act. Bened., VIII, 395 ex cod. ms. Compendiensi.)

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

1. Præter sanctum Bernwardum, cujus Vitam supra annum 1025 dedimus, habemus hoc sæculo alterum Ecclesiæ Germanicæ lumen, quod nobis suppeditat Hildesheimensis Ecclesia. Is est Godehardus.

fuere. Illud opus Wolferus magistro suo Albuino nuncupavit, quod Arnoldus pariter Menghardo inscripsit. Unde factum est ut in nonnullis exemplaribus Wolferi ad Albuinum, in aliis vero, et quidem plurimis, licet recentioribus, Arnoldi ad Menghardum nuncupata inveniatur.

2. Verum hæc difficultas nullum facessere debet negotium, siquidem omnes fatentur primum hujus operis auctorem sancto Godehardo æqualem fuisse, ac sæpius cum eo, et quidem familiarius fuisse conversatum, quod ex toto operis contextu manifestum est, ex quo etiam apparet ejusdem auctoris et inscribendo sinceritas, et in factis discernendis solertia. Canonicum fuisse exinde colligiter, quod referat se audisse Guntherum abbatem fratribus suis in capitulo concionantem, cum tamen ipse cum aliis extra capitulum esset, quod nemini in habitu canonico capitulum ingredi lex monastica permitteret. Alias tamen innuere videtur se vitam monasticam amplexum fuisse, cum se in monasterio Altahensi educatum profiteatur, et abbatem suum Athelbertum appellet. Cæterum hanc vitam a posteriori auctore nonnihil amplificatam fuisse conjicimus, quod in nonnullis codicibus paulo prolixior quam in cæteris habeatur, integram vero hic eam exhibemus, sed ita ut ea quæ non omnes codices habent includantur ansulis, ut quis facile discernere possit quid in omnibus, quidve in aliquot solummodo codicibus habeatur.

3. Vitæ subjicimus Historiam translationis ejusdem sancti viri, quam auctor etiam oculatus conscripsit: nec enim licuit omittere tanti pretii monumentum, ex quo nempe multa erui possunt ad historiam ecclesiasticam illustrandam. Ex his discimus canonizationem sancti Godehardi in concilio Remensi sub Innocentio II summo pontifice, ubi ipse præerat, factam fuisse, cujus etiam decretum refertur. Quæ quidem in omnibus conciliorum editionibus desiderantur. Hinc etiam patet synodum, quæ apud Leodium sub eodem pontifice habita est, Remensem præcessisse, quamvis Remensi primus locus datus sit a conciliorum editoribus, qui in hoc sancti Bernardi Vitæ auctorem incaute secuti sunt, ut animadvertit Brouverus. Cæterum Bernardus episcopus, cujus præcipue opera sanctus Godehardus in sanctorum catalogum ascriptus fuit, insigne monasterium in ejusdem sanctissimi antistitis honorem condidit. Cui ædificando primum imposuit lapidem anno 1153, advocatis ex monasterio Fuldensi Benedictinis monachis, qui ibi sub Fridrico abbate instituti, hodieque, Deo favente, perseverant. Sancti Godehardi obitum omnes fere ad 4 Maii diem referunt, nonnulli ad sequentem: priorem sententiam, quæ posteriore certior videtur, prætulimus; sed de anno major est difficultas. Brouverus ejus oppidum ad annum 1037 revocavit; nos cum Henschenio sequenti consignamus, quod ex actis hic relatis probari potest. Idem disertis verbis habetur in Chronico Saxonico ms. tum in Chronico Hildesheimensi, quod Franciscus Quercetanus tomo III scriptorum Historiæ Francorum edidit. Celebris est sancti Godehardi memoria apud omnes ferme Germaniæ scriptores, cujus nomen representant passim sacri Ecclesiarum fasti, etsi in Martyrologio Romano desideretur. Colitur die 4 Maii in Benedictino. Sacrum ejus corpus in crypta subterranea sub choro ecclesiæ cathedralis asservatur, quod non impedit quominus aliæ, et quidem multæ ecclesiæ, se aliquot ejusdem sancti reliquiarum partes possidere glorientur.

EPISTOLA WOLFREDI AD ALBUINUM.

1. Summe reverentiæ decore venerando domino meo A aut admirando dedigneris, quod tu solus ex generali pontificum, abbatum ac doctorum collegio, quasi ad meæ nugacitatis inspectionem specialiter eligaris; cum et hoc prudens prædicti monitoris et impulsoris mei industria providerit, maxime quia tibi præ fidei et dilectionis tuæ merito, ejusdem Patris nostri Vita et ante et post pontificalem promotionem præ cæteris semper claruit; et quia ipse tibi secretius ac familiarius, exemplo Christi ac discipuli quem diligebat, cordis sui arcana præ cunctis aperuit. Ideoque et me, ut prædixi, imparem minusque idoneum ad idem opus præsertim impulit, quod per adolescentiæ meæ tempora inter Ilverdense et Altahense cœnobium, quasi Orosii (2) more, discursitaverim, et primæva ejus gesta a Christi fidelibus et frequenter audierim, et etiam pro parva adhuc ingenioj B capacitate libenter retinuerim. Deum ergo, qui secreta cordium intuendo rimatur, testor, me nihil in ejus memoriæ laude descripturum, nisi quod aut invidi et audiri aut a vero veridicis et etiam non

haritate et colloquio sæpius utebar, et, si Deus A quandoque dignaretur, ejus veriloqua relatione ad hoc ipsum instituebar; qui certe ei ab ipsa infantia fidei ministerio semper adhærebat, eumque sacræ eruditionis litteras primus instruebat, et omnia ejus dicta et facta usque ad monasticam professionem et etiam ad pontificalem promotionem ipse melius noverat.

2. Sed et ego solito prisæ obedientiæ more, si quid forte vel aptum vel ineptum compilare quiverim, primo sagacitati tuæ merito offerendum decrevi, ut certe per te errata corrigantur, hiantia suppleantur, superflua diradantur, necessaria supponantur, et ubi deviaverim, quod fateor facile sit, stoliditas mea veniam consequatur, quin et contra insultantium irrisionem auctoritatis tantæ defensione muniamur. Cum tamen, Deo teste, pro hoc minime movear, si quis me talium elatus irriserit vel inurbanum quidquam conflasse verbosius objecerit, ut tantum studiosis et Deum timentibus simplicem veritatis sententiam construxerim, et his qui forte, Spiritus Domini inspiratione annuente, post hoc dum livor invidiæ nubila præterdendens occiderit, prædicti Antistitis Actus et Vitam condigna reverentia condecorare noverint et voluerint, rerum et temporum certum ordinem depinxerim. More siquidem sagacioris canis, qui annuente venatore, vel nutu, vel signo emissus, tota die indesinenter et quasi infatigabiliter laborat, non ut sibi solummodo, quod nec præsumit, prædam arripiat, sed ut jubentis domini iudicram voluntatem perficiat, rarum scilicet et insolitum quiddam capiendo, unde non solum dominus cum suis domesticis festivius lætetur, sed et superventuris forte amicis lautioris cœnæ jucunditas reservetur; hujus, inquam, more me libenter laborare profiteor, non ut mihi laudem, quam in hoc non mereor nec dignor, acquiram; sed ut vel modernis vel posterioris, sicut prædixi, æternam justitiam quamvis inodiosæ taxatione proponam. Quare ergo erubescam me canibus, qui certe majorem et excellentiorem inter bruta animalia, dono puto Creatoris, intellectum habent, assimilari, cum

nec evangelica illa Chananæa eruoverit, imo et gavisita sit se a Domino canibus comparari, nec etiam Lazarus spreus a divite horruerit his lingentibus consolari! Nam quantum brutis excellentiores, tantum rationabilibus sunt propinquiores. Nec saltem super hoc fidelium quisque moneatur, quod a prædictis illustrioribus fatuitati meæ objicitur, non decere tam præclari ac insignis viri quasi infimam genealogiam (4) diffamare, sed magis, ut ipsi putant, in laudem ejus silendo celare: cum quilibet sanum sapientes non adeo attendant vanam generositatis jactantiam, quam utiliores divinæ inspirationis prærogativam, quibus certe nemo nobilis videtur nisi quem virtus nobilitare probatur, cum scriptum sit: *Ubi Spiritus Domini, ibi libertas (II Cor. III)*. Et propheta dicit: *Dominus pauperem facit et ditat, suscitatur de pulvere egenum, et de stercore erigit pauperem, ut sedeat cum principibus, et solium gloriæ teneat (I Reg. II)*. Quod in illo veraciter impletum esse, tota sancta Ecclesia teste, describimus, quia eum per vias a Domino deductum rectas, et in conspectu regum magnificatum, cum principibus gloriose concessisse, et inter principes sapientiam locutum esse, et solium gloriæ feliciter tenuisse vidimus. Unde et a nullo fidelium dubitatur quod modo in sanctorum ordine sacerdotum coram Christo procul dubio lætatur. Si ergo jam frivola loquacitatis meæ sententia ultra licitum vel placitum sermocinando processit, quod certe timiditas omnia etiam tuta timens effecit, tu Pater et doctor egregie, qui hoc non solum prædicti præsulis memoriae, sed et nostræ imperitiæ et debere crederis et velle; tu, inquam, in quo est et approbandi peritia et improbandi potentia, quorumlibet oblocutione contempta, sapienter provideas ut et inepta et inutilia æterna taciturnitate sepeliantur, et profutura, Domino donante, sine adulationis furo proferantur. Quia si quid a vero dissidet, non meæ imperitiæ sed tuæ imputatur incuriæ. Sed, si forte quid aptius erit, non mea, sed tua pars erit, ut quidam se humilians ait:

Si quid ab ore placet, laus monitoris erit.

PROLOGUS.

3. Quia evangelica voce Veritatis præcipitur, ut lucerna accensa non sub modio, sed super candelabrum (Matth. V) ad illuminationem fidelium constituatur; et quia secreta regum celari jubentur, opera vero Dei revelanda (Tob. XII) et magnificanda jure panduntur, ideo dignum et etiam gloriosum putavimus Vitam beati et venerandi Patris nostri Godehardi episcopi, quantum divina clementia donaverit, in exemplum modernis et posteris proponere, et ge-

storum ejus probabile magisterium Deum timentibus exponere. Vere etiam metuimus nos culpa negligentiam non carere, si patiamur ea quæ ab eo laudabilia et vidimus et audivimus sub silentio latere. Quem enim Bajoaria olim ab initio verbi Dei vomere exculta, et sacræ fidei semine sufficienter fecundata, verum religionis eruditorem, nobis quibus opus erat medico, concedente Christo, transmisit: nos Saxones vel certe Saxigenæ, et ut vera nobis, prob-

dolor! insultationis irrisione objicitur, verbo Dei diu A domestica desidia obdurante, silendo negligimus. indomabiles, periculo non caremus, si ejus gloriam,

INCIPIT VITA.

4. Igitur septingentesimo quadragésimo primo Incarnationis Domini anno, quo Carolus primus (5) filius Pippini primi, filii Anchisi, filii Arnulfi, ex hac vita demigrans, filiis suis Carolomanno et Pippino regnum reliquit, quo etiam sequenti anno iste Pippinus Carolum Magnum genuit, initium Althahensis (6) monasterii a Christi cultoribus sapienter inceptum, et in religione monachicæ institutionis feliciter est perfectum (7), ante distributionem episcopiorum, quæ decimo post anno in Bajoaria a sancto Bonifacio archiepiscopo est facta, ex decreto Zachariæ papæ et consensu Pippini regis, cui ante tunc temporis triennium frater Carolomannus Romæ tonsoratus et monachizatus hæreditariam partem regni et proprietatis dimisit, quando Willebaldo Eistad, Joanni Salzeburk, Eremberto Frisingge, Gaibaldo [Garibaldo] Radisbona commendatur, et Christiana religio ibidem digne Deo corroboratur. In prædicto certe cœnobio servimen Christi ab initio feliciter succrevit, et per centenos fere annos in monachico proposito laudabiliter profecit usque in detestabilem illam dissensionem quæ cœpit inter Ludovicam imperatorem filium Caroli Magni et filios ejus Ludovicum, Lotharium et Carolum; ac deinde imperatore defuncto inter ipsos fratres, per multos annos, ut chronica testantur, permansit. In ea ergo tempestate ecclesiæ plures despoliabantur, cœnobia disturbabantur: inter quæ et ejusdem Althahensis Ecclesiæ proprietas ibidem a fidelibus collata, et eotenus inconvulsa, diripiebatur, et huic sceleri militantibus, juxta debacchantium voluntatem, beneficii imo maleficii causa dividebatur. Hæc enim necessitate monachica ibidem norma defecit: sub regula tamen canonicorum idem locus usque in tempora piæ memoriæ Henrici (8) ducis, quem postea imperatorem vidimus, item per centum annos perstitit. Quod et Otto pius rex, filius regis Henrici Saxonii, sæpius decrevit in aliquibus locis redintegrare, sed plurali infortunio obstante, maxime tamen fratris sui Henrici ducis Bajoarici machinatione præpediente, non potuit perficere. Qui certe sibi in prima regali ordinatione in præsentia patris ac principum quasi jocularia indignatione se

A nobiliorem jactitans restitit, et in eadem vana voluntate semper contra fratrem regem privatim et subdole, contra filium regis Ludovicum [alii Ludolfum], ut Bajoaria adhuc testa ur, publice perstitit.

5. Præclaræ igitur indolis puer, Godehardus nomine, juxta Althahense monasterium ex ejusdem Ecclesiæ familia, in villa Rithenbach diœcesis Pataviensis, a vere Christianis piis et honestis parentibus feliciter natus est et enutritus; studiis litterarum adhuc infantulus contra intentionem quoddammodo parentum suorum se tradidit. [Erant scholæ quas visitavit, prope monasterium Althach, trans flumen Danubium (9). Cum autem mane surgens sanctus puer gratia visitandi scholas veniret prope Danubium, quod pons ibi non erat, ut posset fluvium pertransire, Deo dante, vadens ad scholas aut inde rediens, quemdam reperit qui sibi per flumen continuum et sanum præbuit conductum]. In eodem monasterio puer prædictus fideliter a parentibus oblati, a fratribus devote susceptus, litteralis scientiæ haustum Domino tribuente laudabiliter imbibit, et divinæ legis notitiam pro parvulo adhuc ætatis ingeniolo libenter accepit, juxta quod dicitur: Facillime discitur, ubi Spiritus Dei doctor adest. [Cœpit namque sanctus puer in primævo ætatis, seu juventutis suæ flore, vanitates declinare atque levitates evitare, magis eligens jugum Dei subire et virtutum tramites adire quam vanitatibus hujus mundi, ut illa semper assolet ætas; cœpitque de bono in melius, de meliori in optimum non segniter se transferre. Ob hoc semper te: ebat ecclesiæ limina ut ibidem hauriret sacræ legis flumina, ut exinde mentem suam inebriaret sitibundam. Aderat ei Dei timor, ipsum ab omni retrahens lascivia puerili. Sic igitur se omnibus exhibuit, ut organum quoddam Spiritus sancti esse verissime appareret. Unde et factum est ut in habitu sæculari, quo inter religiosos manebat, multos de religionis in vitæ sanctitate pelliceret evidenter.

6. Cum autem bonam moribusque honestis hujusmodi vitam laudabilem in dicto monasterio Althach

(5) Hic auctor Carolum Martellum appellat Carolum I, licet enim regis nomine usus non fuerit, omnia tamen ita bene insum erant. ut regnum filii

facta est. Ms. autem Græciense in notis Bollandi sic habet: A S. Pirminio et domino Odilone duce Bavæ varico. aliisque Christi cultoribus sapienter inceptum

per aliquot annos peregrisset, et adolescentiæ annos attigisset, et vitæ sanctæ fama per totam Bavariam se dilatasset, eo tempore beatus vir Christianus (10) Pataviæ episcopus idem monasterium beneficii causa gubernavit tempore Henrici ducis prioris. Et fratres ibi in divinis servimine coadunati, postquam ejusdem pueri laudabilem in timore Dei indolem cognoverunt, eum [Pataviensi episcopo, qui tunc idem monasterium beneficii causa gubernavit, eum commendando notificaverunt (11).] Quo ille audito, ut certe erat prudentissimus, Deo gratias retulit, illumque inde eductum in suam familiaritatem assumpsit. Quem ubi de virtute in virtutem, gratia Christi provehente, scandere cognovit, amplius eum pro collata divinitus industria gratulans amavit, [ac cancellariæ ei officium commisit, in quo officio talem se exhibuit ut divinæ organum sapientiæ se omnibus exhiberet.] ac per triennium secum per diversa expeditionum, cæterorumque comituum difficiliora itinera, quasi præsentandi gratia circumvexit, et sacræ fidei ac religionis catechismo devotius instruit. [Timuit autem sanctus juvenis Godehardus ne quid in tantis, quibus præpeditus erat negotiis, vanum illaberetur animo: ideo a dicto Pataviensi recedendi petita licentia, et vix obtenta, is] cum ejusdem cœnobii fratribus in supplementum divinæ servitutis obnixæ repetentibus, subdiaconii gradu decoratum remisit. Qui ibidem in sanctæ conversationis studio de die in diem per adolescentiæ tempus sagacius invigilans, communi etiam fratrum cœmodo et utilitati devotius intendens, majores scilicet juxta Apostolum, honore præveniando [Rom. xii, 10], cœvos justis exemplis adhortando, subjectos sacris sæpius monitis ad meliora sollicitando; et ita divina clementia comitante, in brevi veræ religionis disciplinam ad integrum consecutus, diaconii quoque honore sublimatus, eidem monasterio, ut vere post patuit, Deo prædestinante, præpositus est constitutus.

7. Anno deinde post partum Virginis nongentesimo octogesimo octavo (12), Ottone imperatore secundo, post periculosissimum et etiam infelicissimum

(10) Bollandus habet, *Fridericus Juvavensis*, id est Salisburgensis archiepiscopus, et quidem rectius, ut ipsi videtur, quod Hundius tom. II metrop. Salisburgensis ubi de monasterio Altahæ inferioris, refertat Godehardum a Friderico Salisburgensi archiepiscopo, qui tunc Altach in beneficio habebat, acolythum ac deinde subdiaconum ordinatum fuisse, atque etiam canonicorum præpositum. Quæ omnia hic de Christiano dicta non satis coherere existimat, cum ipse anno 991 Pataviensis episcopus electus sit, quo tempore jam Erchembertum monasterium Altahense administrabat, qui hujus loci regimen anno 990 misse dicitur apud eundem Hundium loco laudato.

(11) Sic cod. Bodeo. in Appendice Bolland.

num Calabriæ bellum adhuc per orbem terræ cladis et infamia notissimum, ex hac vita sublato, et Romæ cum summo totius Christianismi mœrore, satis tamen honorifice sepulto; post inconsideratam Mersburgensis (13) episcopatus destructionem, et post innocentem, juxta vocem populi, Geronis comitis necem, prædictus Henricus dux Bajoariæ, pater Henrici imperatoris, ab imperatore patruæ certe suo, ante septennium ob infidelitatem et tyrannidem quam contra eum paterno more exercuit, ab honore submotus. Tunc occasione vindicandi [Boll. justitiæ] in spem regnandi, arrogantia furore incassum elatus, herilem filium dignum Dei ordinatione regni hæredem opprimere, semetque in monarchiam regni, suadente seductore, conatur erigere. Cujus tamen nugalis machinatio a primoribus regni Deum sane timentibus, et maxime a Willegiso metropolitano Maguntiaci et Bernardo duce Saxonico pacifice sedatur, eique post multa apta et inepta quæ modo melius silentur quia in Chronicis plenius continentur, priscus ducatus redonatur. In proximo autem Natalis Domini die, Otto puer coronam regni a prænominato metropolitano honorifice percepit, et in omni ecclesiastica perfectione feliciter more avito crescere cepit. Cujus quidem laudabilis industriæ initiale fuit indicium, quod septimo suæ ordinationis anno, sæpe dictum Altahense monasterium episcoporum consilio, auxiliante demum duce præfato, in pristinum monachicæ religionis reformari fecit statum.

8. Quidam igitur venerabilis vir, Erchembertus nomine, illic abbas præponitur, per quem, auxiliante Domino, divinum ibi ministerium juxta regulam Sancti Benedicti religiose disponitur. Ad cujus statim saluberrimam admonitionem promptæ obedientiæ juvenis Godehardus, corde et animo a sæculi vanitate conversus, cum aliquantis ejusdem loci fratribus monachus est factus, anno, ut ipse sæpius nobis intimavit, ætatis suæ tricesimo primo, pluribus tamen ex eodem cœnobio, ut non ignotum postmodum memoriæ, fratribus digredientibus, inter quos erat quidam T. (14), quem postea Mindensis Ecclē-

pali Halberstadensi ecclesiæ subjecta fuit, abbatia in locum cathedralis ecclesiæ erecta; quod ad annum 1005 perseveravit. Tunc enim, ut idem habet Dithmarus libro vi, Henricus rex antecessorum suorum nævum cupiens emendare, episcopatum Mersburgensem instauravit et Wigberto suo capellano dedit, quem postmodum multis bonis locupletavit.

(14) Sic codex Compend. Brouverus tamen et Henschenius die 4 Maii Bollandiani habent *Thietmarus*. Henschenius aliquid in textu deesse suspicatus puncta interposuit, cum his voculis *sed non*, quæ nec apud Brouverum, nec in nostro exemplari habentur *ecclesiæ... sed non episcopum*. Idem laudat codicem Græciensem qui hunc locum sic tribet: *quidam Dithmarus episcopus...*

sive episcopum vidimus. Sed novellus novæ religionis tiro adoptatus melioris vite tirocinio, ut in priori proposito solebat, toto cordis ac mentis affectu ad cœlestem aulam anhelabat, adeo ut novus præceptor novo auditori, quod certe in talibus insolitum est, considerata ejus probabilitate [*Bol.*, *probatate*] omnem divini ovilis curam post se penitus commendaret, eumque sibi in spiritualis exercitii filiationem singulariter præoptaret. [Erat enim charitate fervidus, in labore strenuus, in oratione devotus, meditatione profundus, contemplatione suspensus, corpore honestus, corde mundus, sibi rigidus, defectibus aliorum compatiens, humilitate præcipuus, in paupertate lætus, et in vera nitidus castitate.] Qui tamen prædictus abbas post triennium vel causa infirmitatis, vel tædio curæ sæcularis, idem regimen reliquit, et ad secretioris vitæ solitudinem in conspectu interni Arbitri vacare decrevit.

9. His etiam diebus præmemoratus Bajoariæ dux obiit, cujus loco pius Henricus filius ejus surrexit, non patris insolentiam sed initium sapientiæ timorem Domini pleniter secutus, quia erat omni litterarum studio principaliter imbutus, et totus sane fide et actu catholicus. Qui statim in divini famulamini cultu succensus, prænominatum cœnobium iterum spirituali privari pastore indoluit, et eundem Godehardum tunc presbyterum abbatem ibi præponere voluit: cui ille per biennium justa satis excusatione restitit, quia sedem et locum pastoris sui ipso superstitite usurpare non debuit. Sed postquam abbas a fratribus et etiam ab episcopis vocatus revenire recusavit, eisque licentiam quem in locum ejus vellet substituere mandavit; tandem episcopali auctoritate et fratrum unanimitate victus idem regimen juxta ducis decretum suscepit. Qui statim in exordio suæ promotionis totum se Christo vigilanter mancipavit, et districtiore regularis vitæ tramitem cum consociatis sibi fratribus ingredi anxie curavit, et in tali studio se ibidem per octo annos indesinenter exercuit, et præter hoc tamen manuali labore multiplicem fructum ac necessariam utilitatem acquisivit. Qui et ibi in monte quodam, qui Helnhigeresberg (15) dicitur, castellum firmum et in ecclesiam pulcherrimam in honorem sanctæ matris Christi Mariæ, in cujus speciale servimen futurus erat, cum condecanti ædificio construxit, et circumquaque, maxime in saltu Boemico, qui eidem provinciæ proxime astat, ad triginta et eo amplius mansos labore tantum manuum cum fratribus apostolico exemplo silvis et vepribus erutis, ad usum

A utilitatis inibi Deo servientium reformavit. Interim, 1002 Incarnationis Domini anno, nobilis Imperator Otto tertius ex vita hac immatura morte discessit, in cujus regnum prædictus Henricus dux omni pietate perspicuus successit.

10. Erat in illo tempore in Herveldensi (16) monasterio sancti Wichberti B. abbas (17) venerabilis genere et dignitate memorabilis. Qui tamen, ut salva [*al.*, in] pace dicatur, ultra sui propositi ordinem humano more popularis famæ laudi intentus, ejusdem cœnobii fratres forte aliquando fœbita conversatione fovit indulgentius, ita ut more canonicorum proprietates sibi tam in privatis ædificiis quam et in equis, et cultioribus quoque plurimis vestimentis, ac cæteris mundanæ gloriæ pompis vindicarent, et licentiam quoque dandi et accipiendi cum illicitis ac superfluis conviviis cæterisque talibus usurparent. Quo scilicet abbate hiennio ante finem sui ægrotante, et ultra Fuldam flumen in monte quo ipse monasterium in honorem sancti Petri apostoli construxit, cum militibus ac cæteris sibi familiaribus refrigerii lenitate commorante, fratres iadignatione permoti et quasi a patre contempti, ad regem tam per semetipsos quam per litteras ac legatos sæpius diversas querimonias dirigunt, sibi victus et vestitus denegari necessaria, et illis cum cæteris Christi pauperibus esurientibus, res ecclesiasticas per vana et inutilia prorsus dissipari. Quam corum querimoniam rex sapiens altius quam ipsi opinarentur intelligens, sed et vitam illorum non nesciens, diutius dissimulando distulit; sed ad postremum importunitate eorum devictus modificato sermone respondit, libenter se patrem eorum, si Dei dono convaluerit, de talibus admoniturum; sin vero obierit, eis imo et sibi in præponendo pastore in divinis et humanis sapientium consilio juxta timorem Domini provisurum.

11. At memorato abbate paulo post defuncto, prædictum Godehardum eis patrem gubernatoremque episcoporum consilio præposuit, quem etiam ut in omnibus eis juxta timorem Domini et monachicam religionem provideret solerter præmonuit. Qui illuc per Willegisum archiepiscopum perductus, et per eum etiam, sicut Deo gratias optime noverat, ad beneficiendum sapienter instructus, in primo adventu gratias divinæ pietati referens, ejusque directionem in præteritis, præsentibus et futuris sollicite quærens, primitus eis juxta regulare præceptum duriora et asperiora mandata proposuit, et licentiam eis a l preces metropolitani, aut secum hæc celebrandi aut

qui procul dubio hic memoratur: nemo enim nescit *Dietricum et Theodericum* idem esse nomen.

(15) *Jacobus Gretserus* ad calcem Vitæ S. Hen-

(17) Sic hujus abbatis nomen in cod. nostro exprimitur, *Brouverus* et *Bolland. Bertholdum* appellant; codex *Græciensis*, ut notat *Henschenius*, *Ber-*

quo vellent discedendi contribuit. Qui statim unanimiter conspirati simul omnes, paucis tamen senioribus vel puerulis remanentibus, egressi, per diversa loca varie sunt dispersi; quos tamen postea saniori consilio, et eorundem qui remanserant certe industriam ejus ac mansuetudinem intelligentium auxilio; quosdam citius, quosdam vero serius, pene omnes ad ovile revocavit, eosque sub levī jugo Christi facile, Domino gubernante, coadunavit. Civitatem vero ipsam et claustrales cohabitationes a superfluis et ineptis pluribus ædificiis illico purgavit, et in condignam monachicæ necessitatis habitudinem honeste reformavit, et cum inibi inventis et aliunde acquisitis fratribus in eodem cœnobio per septem annos Deo digne et hominibus laudabiliter ministravit. Commendata sunt ei et alia duo monasteria, Degarense et Cremense (18) quæ pari quoque diligentia in Christi servimine gubernavit.

12. Iisdem temporibus fuit in Thuringiæ partibus quidam vir nobilis, dignitate et meritis illustris, nomine Guntherus (19), qui pro delictis juventutis ingemiscens, et considerata diligentius actuum suorum qualitate faciem Domini in confessione præveniens, sed propriæ diffidens imbecillitati corporis et animi [Herveldiam ad novum abbatem digne, ut postea patuit, pœnitentia accessit eique omne secretum cordis ac voluntatis suæ funditus aperuit. Quem abbas juste in Deo timoratus, blanda consolatione et condigna etiam provisione pœnitentem suscepit, et ad monachicam usque professionem saluberrima sui commonitione, Domino cooperante, convertit. Qui statim] ad penitus abdicanda quæcunque sunt sæculi, multiplicem suæ hæreditatis proprietatem quam acceperat a progenitoribus sancto Vuichberto cum consensu hæredum suorum firma traditione delegavit, primitus tamen sub testibus testamento pactus ut monachus factus monasterium, quod Gellinge (20) dicitur, victus et vestitus gratia ipse possideret, ac fratribus illic Christo servantibus secum inde necessaria provideret. Sed abbas prudenti pertractans consilio homini noviter converso talem pactionem in via mandatorum Dei maximo futuram esse periculo, et plus inde per dies animæ nasci dispendium quam corporis ut putabat subsidium, interim illum provida mente ab incepto suspendit et laico habitu adhuc usum ad Altahense monasterium secum perduxit. Ibidem vir prædictus corde tenus compunctus

(18) Boil. *Tegerense et Chremense*. Utrumque etiam nunc superest ordini Benedictino addictum. Primum *Tegerense*, vulgo a lacu vicino dictum, in

A petiit ab abbate ut ante professionem liceret sibi Romanam petere, et apostolorum Christi aliorumque sanctorum intercessionem pro transactæ vitæ devitiis et pro novæ vitæ ingressu querere. Quo permittente, it et redit tandemque ante altare sancti Mauricii (21) cingulum deponens, caput et barbam totondit, et facta de more petitione susceptus ac aliquandiu regulariter probatus, ab eodem pastore monasticæ vitæ habitum est adeptus.

13. Verum post votum professionis non immemor suæ quam præscripsimus pactionis, adiens abbatem licentiam petit patriam repetendī, et locum quem pepigerat juxta conductum incolendi. Quod pius Pater interim consensit, nolens eum obstinata contradictione ab affectu quamvis iniquo prohibere, donec ratione dictante illicitam cupientem animum paulatim posset mitigare. Venienti igitur ad locum Gellinge dictum, et disponenti necessitates ibidem commanentium, ex occultis tentatoris insidiis, Deo, ut certe credimus, ad exemplum beati Job permittente, multa et varia ei occurrerunt incommoda, pro quibus dum ipse scilicet antea paupertatis ac laboris insolens ad abbatem sæpius queritando confugeret, ejusque pro talibus consilium et auxilium anxie perquireret, sollicitus Pater fluctuationem mentis ejus profunde prospiciens, et subsecuturam forte cordis mutabilitatem vehementer perfimescens, blanda interdum consolatione et suaviloqua commonitione mœstitiæ ejus mitigans; interdum vero, juxta Apostolum, arguendo, obsecrando, increpando, opportune, importune nutantem ejus animum castigans (*II Tim.* iv, 2) ad viam salutis eum reducere studuit, quod tamen adhuc modicum profecit. Sed cum in hac altercatione sæpius luctarentur, et in hujusmodi molestia ambo crebrius fatigarentur, illi iterum quadam die suæ sollicitudinis querelam suggerenti, vir Dei debito justitiæ zelo permotus, surgente, ut aiunt, pulmone respondit: aut in promissa obedientiæ stabilitate Deo devotius serviret, aut certe ad solitam sæculi vanitatem laqueis iterum Satanæ irretitus, abjecto habitu, rediret. Ad quam vocem stupefactus auditor intremuit, et erroris sui nimietatem sero tandem perhorrescens ingemuit (22), omni prædicta pactione corde tenus oblita, et tota cujuscunque incommodi querimonia abolita, ad Altahense monasterium, ubi tunc sub ejusdem Patris cura, ut in gratia omnium loquar, siugulare

ubi vitam ejus exhibebimus.

(20) Gellinge monasterium, quod olim erat in Thuringia. Ibi Arnoldus, S. Godehardi in Hersfeldensi

divini cultus studium fervebat, se contulit; et illic A
fratribus humillime subjectus, et in sacræ religionis
distinctione pleniter in brevi tempore divini roris
infusione instructus, ultra regulare præceptum se-
met etiam prælatis admirantibus afflxit.

14. Tertio namque suæ conversionis anno, in præ-
dicto Boemico saltu eremum petiit, in qua ad tri-
ginta septem (23) annos in studio sanctæ religionis
et in summa veraciter distinctione spontaneæ pau-
pertatis, cum sibi commanentibus vixit. Annona de-
nique eorum erat simplex et modica, agili studio (24)
a rege Ungarico et de Bohemia et Polonia nec non
et cæteris diversis provinciis simul cum vestitu con-
quisita: de potu, ut omnibus notum est, nihil prorsus
ibi nisi sola aqua habebatur, et ipsa etiam hos-
piti- B
bitibus ad sufficientiam, fratribus vero ad mensu-
ram dabatur. Nam litteras omnino frater ille nisi
tantum Psalmos, non didicit, et tamen omnem rationem
et intellectum Evangelii, Legis et Prophetarum
et historiarum quoque ex crebra fratrum relatione
et etiam avidiore verbi Dei exauditione mirabiliter
percepit; adeo ut sæpissime obscuriora (25) mysticæ
intelligentiæ interdum jocando, interdum vero
admonendo stupentibus auditoribus proferret.
Quod nos quidem qui eum familiariter novimus, fre-
quenter audivimus, præcipue tamen cum in summa
sua festivitate, in nativitate scilicet sancti Joannis
Baptistæ specialis sui patroni, sermoni ejus adsumus,
quo in capitulari collatione eodem die fratres
suos admonebat: dum eos de ejusdem Patris vita et
moribus, victu et etiam vestitu, et operibus ad pau-
pertatis suæ Domino Deo placitam tolerantiam
instruebat. Verum enim dico, et coram Deo
non mentior, quia omnes pene qui aderant ei-
dem sermoni, ad uberrimam lacrymarum effusionem
dono Dei sunt compuncti. Assedit ibi venerabilis
abbas Altahensis Ratmundus cum pluribus sui
cœnobii fratribus et aliis insuper multis hospitibus,
præter nos quos in canonico habitu illuc ingredi
religio vetuit, quos tamen fratrum familiaritas et
maxime abbatis licentia circumquaque ad fenestras,
concionatore ignorante, clanculo collocavit. Erat
enim, ut de sancto Benedicto dicitur, quem post
Deum vita et moribus sequebatur, et scienter nescius
et sapienter indoctus (S. GREG. I. II *Dialogor.*,
cap. 1).

15. Beatus igitur Godchardus senio et labore jam
fessus et etiam tædio sæcularis curæ repletus, an-
nuente rege Herveldense, regimen illustri viro Ar-
noldo suo prius eo loci præposito, et Bertholdo (26)
æque venerabili suo primicerio Dagarense commen-

avit, sicque ad Altaha remeavit, ubi, si Deo tantum
placuerit, in finem vitæ suæ in debito cœptæ reli-
gionis studio perseverare decrevit. Idem enim mo-
nasterium omni devotione, ut vel hodie ibi liquet,
adornare studebat, libris scilicet et pretiosissimis
missalibus, indumentis, cæterisque variis et utilibus
ecclesiasticis ornamentis; maxime tamen, quod et
ubique notissimum est, plurimos in eodem cœnobio
fratres scientia et moribus illustres enutrivit, quos
postea inter diversa monasteria. Patres et doctores
regis ac episcoporum petitione dispertivit. Sed cum
jam in laboriosa, sibi tamen placita, illa sua quiete
per decem annos in hujusmodi studio pausaret, to-
taque cordis intentione in regione vivorum Domino
placere diurnis nocturnisque suspiriis præoptaret,
mirabile tandem somnium vidit, ut ipse nobis sæpius
intimavit, post quam certe visionem se de hoc mundo
quod Deus jusserit, obiturum non dubitavit (27).

16. Quadam igitur nocte, ut semper per triginta
jam annos consuevit, post primam tantum noctis
quietem ecclesiam ingrediens, psalmodiæ cæterisque
talibus officiis intentus, pernoctabat; sed et post
matutinas in incepto decreto perstabat: jamque au-
rora irradiante, modice dormitans cubiculum intra-
vit, seque super scamnum tantum inclinans hujus-
modi somnium vidit. Nam oliva pulchræ magnitudi-
nis, ibi in claustrali atrio stabat, et putabat se sub
eadem arbore lectionis studio sedere, et ad se quas-
dam graviore et ignotas personas accedere, quæ
se a rege illo missas assererent, ut eandem olivam
suffossam sibi in regale servimen deferrent. Nec
mora, ut sibi videbatur, secures et fossoria arripiunt
easque summa festinatione extirpare contendunt.
Sed quanto altius infodiunt, tanto densiorem radi-
cum tenacitatem inveniunt. Quod ipsi videntes, fe-
stinationis causa admotis securibus radices secando
præcidunt, sicque evulsam arborem secum aufe-
rentes discedunt, et statim, ut æstimabat, ex relicta
radicum densitate innumera et speciosa virgulta
succreverunt, quæ etiam totum atrium sua multi-
plicatione repleverunt, ita ut et vulgus diversi sexus
et ætatis accesserit et de iisdem fructetis plantaria
plura evellens per rura et compita disseminaverit.
At ille evigilans ecclesiam statim intravit, totumque
sese, cogitatum suum in Domino jactans, divinæ
clementiæ attentius commendavit, quia se post idem
somnia discessorum certius (28) æstimabat. Quod
tamen sapiens quisque alia evidenter portendere
patenter intelligit, qui multiplicem doctrinæ illius
numerositatem sollicitè perpenderit, et illic in prio-
ris religionis exercitio relictam, et postea ubique per
diversa, divini roris dogmata salubriter dispersam.

(23) Idem codex et Bamberg.. *setme trigtina sex*

(26) Codex Græciensis habet: *Purchardo. In nostro*

17. Quandoquidem beati viri (29) Vitam non propria scientia, quæ certe nulla est, sed divina clementia favente, ab exordio hactenus per multa laudabilia descriperim, gratias pro scilicet condignas eidem clementiæ refero, tuumque, venerande Pater, auxilium, quem a fine usque in finem in omnibus et in hoc præcipue negotio eruditorem, defensorum correctoremque præcegi, tuum, inquam, tuique similitum auxilium et interventum ad Deum imploro, ut deinceps majora et laudabiliora illius directione sine mendacii furo veraciter et congrue describam. Anno igitur post incarnati Verbi Dei mysterium 1022, regni vero domini Henrici vigesimo primo, imperii autem nono, felicitis memoriæ (30) Bernwardus venerabilis nostræ Ecclesiæ antistes ex hac vita ad perpetuam migravit, cuius certe obitus totam regionem maxime contristavit. Erat enim, ut festinando omnem vitæ ejus historiam transeuram, in cuncto divinæ servitutis sanctæ studio juste fervidus et in tota mundanæ utilitatis sagacitate sapienter providus, contra rebelles et induratos jure severus, erga obediens et modestos rite mansuetus, in elemosynis et miseratione compatiens et largus, vigiliis, jeuniis et orationibus convenienter intentus. Monasterium (31) nostrum itaque libris, serico, auro, argento, gemmis, picturis aliisque ecclesiasticis ornamentis pluribus decenter redimivit, clericos auxiliante Deo multos et etiam in divino servitio utiles enutrivit. Venerabile templum sancti Michaelis proprio labore constructum suæque hæreditate et acquisitione sufficienter dotatum in monachicam religionem Deo consecravit. Turres vero munitissimas et etiam honorificas cum adhærente muro in orientali et occidentali parte nostræ civitatis, in tuitionem civium construxit. Ecclesias multas cum variis et utilibus ædificiis per diversas episcopi curtes edificavit, et omni prorsus pontificalis provisionis honestate in divinis et humanis solerter invigilavit.

18. Eodem tempore imperator Grnna sedebat, et præmemoratum abbatem solito semper pietatis more secum habebat. Adveniente igitur legato cum hac lugubri legatione, imperator fidelem Christi sui que amicum, condigno more deflevit, et piam ejus animam Deo et sanctis Dei angelis debita commemoratione commendavit. Deinde abbatem secreto soliloquio convenit, eique suæ voluntatis arcanum de episcopatu ejusdem sedis aperuit. Cui statim ille in faciem restitit, et se indignum tanto ac tali officio et honore respondit. Quem item itemque ex abundantia cordis devotius admonuit. Ille vero in cæpta excusatione firmiter perstitit, dicens, certe se majora onera divitiarum ob hoc rejecisse, ut soli Deo libe-

rus vacaret et fragilis vitæ finem in solita dilectaque sibi paupertate securius exspectaret. Imperator vero per episcopos cordis ejus duritiam emollire tentavit, eosque de talibus illum convenire rogavit; in quorum ille colloquio solita fiducia restitit, et se tandem si hoc tamen nomine dignus eis videretur, donec Radisbona aut Patavia vacaret, ubi non sibi sed suis tantum prodesse possit, libentius expectare retulit. Sicque ibidem per totam hebdomadam de hoc inter eos causa tractabatur, sed ille semper in eadem suæ sententiæ tenacitate renitebatur.

19. Tandem in Vigiliis sancti Andreæ apostoli, quæ tunc in quinta feria ante Adventum Domini evenerant, item somnium vidit quod tunc soli imperatori, postea vero et nobis gratulando et etiam lacrymando sæpius intimavit. Aspexit enim in visione post solitas nocturnas vigiliis ac preces matutinas, ut sibi videbatur, in atrio ejusdem ecclesiæ, in qua post triduum Deo consecrandus erat, nimiam certe multitudinem inter se tumultuantem et de episcopio Hildenesheimensi serio concertantem. Tunc accessit ad eum in media multitudine cum pulchra puellarum caterva, quædam matrona venerabilis, vultu et habitu mirabilis, et apprehensa manu ejus de frequentia turbatum eum in eandem ecclesiam introduxit, et extenta dextra nutu tantum eum ad agendam ante crucifixum veniam admonuit (32); statimque ipso se ad preces inclinante, ipsa cum circumstantibus clara voce Deo ita psallere cepit: Infunde orationem tuam clemens nostris sensibus. Ad quam vocem ipse a somno evigilans et ejusdem visionis mysterio compunctus ecclesiam intravit, et coram altare Domini prostratus divinæ pietati se suamque visionem commendavit. Facto autem die imperatorem secretius convenit, et mentis suæ pertinacia remissa, visionis ei seriem aperuit, et tandem se divinæ prædestinationi et ejus etiam consilio ac voluntati obsecuturum devovit. Nec mora, eodem die dilectulo clerus noster cum militia advenit: quibus dum imperator suum secretum, imo divinum decretum intimavit, tota eorum unanimitas gratanter Deum laudando suscepit, quamvis primo quod nec mirum erat, aliqui vel ob ignotam ejus vitam, vel etiam ob auditam olim juventutis ejus nimietatem ad tempus expavescerent sibi que tale aliquid pertimescerent. Sequenti vero die in natali Apostoli cum summo cleri plebisque tripudio eidem pastoralis cura commendatur, qui proxima Dominica Adventus Domini ab Aribone metropolitano Magontiaci digne Deo consecratur.

20. Sed tamen in ipso eiusdem honoris, sive, ut

(29) Illic incipit secunda pars Vitæ sancti Gode-

(30) Sancti Bernwardi Vitæ superioris pars.

ipse putavit, oneris initio, justitiam a Deo, ut vere crederetur, prædestinata non defuit tentatio. Nam isdem ejus consecrator Aribo eodem die ante missarum solemniam secretius eum cum episcopis convenit, eique in Gandersheimensi (53) loco et circumjacenti territorio omnem pontificalis officii provisionem banni sui interpositione prohibuit. Quem quidem bannum ipse suæ simplicitatis more nec approbavit nec retinuit, sed statim ad imperatorem, ab eo solummodo patrocinium in talibus querens, confugit. Qui confestim archiepiscopo cum fratribus familiariter accercito, et dissimulata cordis sui molestia, hunc novum conflictum banno soluto sapienter pacificeque diremit. Et sic prædicta consecratione festivo celebrata, eandem diem in timore Dei exultantes læti peregerunt, et ita in pace suum conventum solverunt.

21. Non ergo vobis, o lectores, incommodum vel fastidiosum videatur si hujusmet conflictus initium, vobis certe in posteris necessarium, altius necessitatis causa repetatur. Quidam dux Saxonicus Luitolfus nomine cum sua conjuge Oda [al., Yda], cum consilio et licentia sancti Altefridi (34) quarti nostræ Ecclesiæ episcopi Romam petit, et a beato Sergio papa reliquias sanctorum præsulum Anastasii et Innocentii impetratas domum detulit. In quorum honore monasterium et cœnobium virginum primo in Brunesteshusen, deinde quarto post anno in Gandersheim construxit: et easdem villas cum adjacenti territorio, et omni sua hæreditate illuc in utilitatem Christo militantium contulit, et filiam suam Hathamudam [al., Hademutam] abbatissam ibi primam eodem episcopo ordinante constituit. Sicque totum idem territorium ab initio semper ad Hildenesheimenses episcopos per ducentos quadringenta (35) annos pertinuit, et nullus Magontinus præsul quidquam inde vel sibi vel suæ Ecclesiæ vindicavit, donec a Rabano duodecimus Willegisus metropolitanus Magontiacam cathedram insedit; vir certe in omni catholica pietate præclarus, sed in hoc solo tantum periculose temerarius, qui suadente, ut impune veritatem loquar, domina Sophia sorore imperatoris Ottonis tertii, quæ juvenili jactantia et generis dignitate elata a Palligero (36) tantum velari gestivit, eundem locum sibi usurpare tentavit. Quæ tamen machinatio in conspectu regis et principum, Osdago

A octavo post Alfridum nostræ Ecclesiæ episcopo, veritatis ei et justitiæ voce resistente desperiit, quando vix obtentu regis ejusque matris licentiam ab eodem episcopo obtinuit, ut ibi in natali sancti Lucæ evangelistæ missam celebraret archiepiscopus, et prædictæ Sophiæ velationem simul cum eo ageret; de cæteris vero velandis virginibus, noster præsu suo jure provideret. Post pauca prædicto Osdago (37) episcopo defuncto, et Gerdago etiam nobis electo, et post biennium finito, dominus Bernwardus regius capellanus eandem sedem obtinuit, quem idem archiepiscopus consecravit, sed super eadem repetitione prorsus obtinuit, donec domina Gerberga (38) abbatissa venerabilis novum monasterium, quod ipsa post incendium construxit, voluit consecrari; sed quia ipsa detenta infirmitate ea providere non valuit, prædictæ Sophiæ spirituali certe filiæ ac etiam nepti hanc procuracionem commendavit. Quæ statim solito more proprium episcopum contempsit, archiepiscopum ad talia honorifice vocavit, qui iterum pro hujusmodi suasionem juris oblitus, eundem locum invadere festinavit, sed præsulis nostri litteris communione distulit. Item invitatur, itemque auctoritatis jure repellitur. Ad tertiam vero invitationem archiepiscopus illuc advenit, ecclesiam ut putabat dedicaturus; quod certe ei Eggiardus Sleswicensis episcopus vere fidelis nostræ Ecclesiæ filius, illo cum clero a nostro domino missus, Scripturarum auctoritate interceptit. Post multas autem et varias hujusmodi disceptationes, eadem causa tandem ab episcopis comprovincialibus usque in præsentiam Romani pontificis (59) comperendicatur

22. Sed eo tempore pius Otto tertius imperator ad Christum migravit, cujus loco, ut prænotatum est, Henricus in regnum intravit, qui statim natale sancti Laurentii Patherbrunne celebravit, ubi dominam Cunigund regalem coronam percepit. Prædicta etiam Gerberga Gandersheimensis abbatissa sæculo exempta, Sophia ei succedens solito iterum more ibidem obtentu principum, licentiam domini Bernwardi a Palligero benedicendi impetravit. Deinde novus rex primum sui honoris annum in natale domini Palidi inchoavit, ubi coram eo per principes sæpius dicta episcoporum lite recitata corde tenus indoluit, et ad illam sedandam sæpe interceptam

Willegisi ætatem intercessere.

(36) Id est archiepiscopo. Bamberg tamen habet, ab Adalgero tantum episcopo.

(37) Anno 989, ut habetur in Chronico Hildesheimensi apud Franciscum Quercetanum tom. III, de scriptoribus Historiæ Francorum. Bruschius ejus obitum ad annum sequentem refert, eo quod fortassis Gerdagus hoc ipso anno fuerit ordinatus; sed

(35) Quanti jam fuerint excitati tumultus pro jurisdictione in Gandersheimensi monasterio, quam archiepiscopus Moguntinus sibi contra jus Hildesheimensis episcopi arrogabat, patet ex Vita sancti Bernwardi, ubi etiam episcopi Hildesheimensis jus recte stabilitur, et tota hæc controversia fusius exponitur.

(34) Alfridus successit Ebboni Remorum archi-

dedicationem ecclesie Gandersheimensis, collectis nonnullis episcopis, in vigilia Epiphaniae Domini celebrare destinavit. Illuc ergo statuto die advenientes, et dedicationis officium inchoantes, intus sacro mysterio peracto, rex cum episcopis et primatibus antefores ad populum processit, ubi [cum Moguntinus metropolitanus una cum aliis episcopis advenisset, et dedicationis officium consummasset, dominus] Willelmus (40) archiepiscopus publico sermone æstimatione sua culpam professus, juri et repetitioni ejusdem loci [præsente rege et multis primatibus suis] abrenuntiavit, et in testimonium hujus abrenuntiationis ferulam episcopalem domino Bernwardo, ut postea in Frankenvordensi concilio claruit, coram clero et populo condonavit. Archiepiscopus vero, hac lite sedata, præsulem nostrum omni honore et charitate ultra, quoad vixit, dilexit, et in nostro cœnobio fraternitate honorifice acquisita, summam dilectionem et loco et fratribus providit. Qui quinto postea anno plenus dierum et honorum etiam operum ad Christum migravit, cujus successorem Erkambaldum Fuldensis cœnobii prius abbatem dominus Bernwardus, Kal. Aprilis, Magontie consecravit. Qui ibidem novem annos præsiciens, ordinatorem suum, consanguinitate etiam sibi propinquum, debita devotione percoluit, et de supradicta controversia omnino conticuit. Huic autem Aribo regis capellaus successit, quem imperialis annuli dono, regio more, præsignatum Bernwardus episcopus ad principale altare prænotate Gandersheimensis ecclesie præsbyterum ordinauit, eique Verbi Dei, et banni sancti Petri auctoritate, ejusdem altaris et etiam loci vel circumjacentis territorii usurpationem, invasionem, vel repetitionem astante imperatore cum episcopis, publice interdixit. In hujus banni vindictam ille nostro Patri intulit tentationem prædictam. Erat tamen, ut veritatem non occultemus, idem archiepiscopus genere et dignitate, et probabili etiam morum gravitate, vere, sed in hac tantum temeritate erga nos pro parte culpabilis. Hæc ergo hujus conflictus abbreviatio ideo hic adnotatur, ut subsequentis disceptationis de eodem Gandersheimensi territorio veritas et ratio clarius cognoscatur.

23. Beatus igitur Godehardus pontificatus infulus decoratus nonas Decembris Hildenesheim advenit, omnesque in suo adventu gratulantes invenit. Qui mox ut cœnobii nostri religionem eatenus rationaliter, Deo gratias, conservatam agnovit, condignas illico divinæ miserationi laudes persolvens, omniam devotionis studio ampliare, et in divini cultus exercitio condecorare satagit. Forinsecus vero, de generali cleri et populi gubernatione episcopali spe-

A Deo indesinenter supplicavit. Semetipsum autem in sanctimonia solita et in primitus cepta bonorum operum assiduitate non solum caute custodivit, sed etiam religiose dietim augmentavit, in vigiliis et orationibus, ac continua et certe vix credibili jejuniorum frequentatione, et largissima eleemosynarum profusione, et in summa totius divini timoris gravitate, usque in finem, Spiritu sancto corroborante, perseveravit. Fuit ergo, ut nulla prorsus virtutis ejus panegyrica prætermittam, regibus et primoribus et formidini et honori; cæteris vero, unicuique secundum se, timori pariter et amori, pro cunctis scilicet rite sollicitus, et in Christo omnibus omnia factus, soli tantum sibi gravis et austerus perstitit et parcus. Cœnobium suum pastorali cura sapienter gubernavit, et fratrum commoda in victu et vestitu, cæterisque indigentie humanæ necessariis, sæpius adauxit; quos etiam ad sacre religionis observantiam apostolicæ arguendo et obsecrando, multipliciterque informando, conduxit. Juvenes quoque et pueros, quos inibi bonæ indolis et sapidos invenit, per diversa scholarum studia circumquaque dispertivit, quorum certe postea servitine variam ac multiplicem sue ecclesie utilitatem in lectione, scriptura, et pictura, ac plurali honestiori clericali officii disciplina, acquisivit. Thesaurum nihilominus ecclesiasticum, quem inibi numerorum invenit, tam decenter quam et utiliter ampliavit, et quidquid in ædificiis ecclesiasticis non solum principalis sue civitatis, sed et in aliis sue provisionis locis dirutum vel veteranum reperit, totum summa celeritate distrahere, renovare et meliorare festinavit. Inter quæ tamen omnia baptismalem ecclesiam, quam felicitis memorie Ottonis, decimus noster antistes, in honore sanctæ Mariæ sanctique Epiphaniæ episcopi, quem de Papia civitate, Dei dono, patronum nobis adduxit (41), in australi parte nostræ ecclesie construxit, senio certe et negligentia delapsam diruit, et in eodem loco monasterium honestum in prætitulato honore, primo sue ordinationis anno, fundavit, quarto consummavit, et ibidem congregationem canonicam pluris sane honoris et utilitatis in Dei timore coadunavit, quam concambii sui acquisitione sufficienter vestivit et pavit, abundantemque illic in futurum ad talia sufficientiam condonavit.

24. Miraculum igitur primum, quod per eum gratia Christi ipso suo primo anno ordinationis sue fecerat, in spem et gaudium lectorum hic merito inponendum opinor, quod, ipsa veritate, quæ Deus est, teste non mentior, ab ipso quidem usque in finem penitus celatum, sed a clero et populo qui in-

tavit, ubi concilium generale coadunavit, in quo episcoporum consilio plura quæ deviaverant correxit, præcipue tamen Ottonem comitem de Hamerstein et Irmengardam illicite commanentes separare disposuit. Quod tamen penitus perficere non potuit quia ille se partim regali timore, partim episcopali commotione utcumque correxit; illa vero publice hannos prævaricans, ibidem jus legemque, ut vel hodie claret, funditus perdidit. Ad idem concilium præsul noster et imperiali et pontificali vocatione allegatus, pulchra cleri et militiæ frequentia, etsi non sponte, comitatus illo properabat, et quadam die in pago qui Longingaha dicitur, juxta prædictum castellum Gruona, ubi Dei gratia et electus et consecratus est, iter carpebat. Et contigit ibi in villa quamdam mulierem a spiritu immundo vexari, et a parentibus vel propinquis per ecclesias ad sanctorum patrocinia circumduci. Qui dum novum episcopum adventare illuc cognoverant, in occursum ei sancta ejus opinione fiduciati, simul cum infirma concite properabant. Immundus vero spiritus, ipsa eorum festinatione pavefactus, per os infirmæ anxio clamore quod duceretur inquisivit. Cui cum dicerent quod in occursum Godehardi episcopi traheretur, horrido statim mugitu et ululatu cœpit miserabiliter refragari, et, ne ad episcopum veniret, ipsis qui eam ducebant mirantibus pariter et pavescentibus, reluctari, ejulans et vociferans Godehardum se nec audire nec posse videre. In eo certamine, dum infirma a fidelibus fide et spe, ut vere patuit, ferventibus traheretur, spiritus autem nequam tota violentia reluctabatur: tandem, Deo gratias, fugato dæmone mulier liberatur, et ad virum Dei, ubi sub quadam arbore refrigerii gratia consedit, sana corde et corpore perducitur. Qui cognitis rebus, timore pariter et gaudio compunctus, lacrymans gratias divine pietati in faciem prostratus jure persolvit, eidemque manus imponens eam benedictione pariter et prece in fide confortavit, et valentem imo et gaudentem cum gaudentibus civibus et amicis remisit; sicque iter quod cœperat peregit. Unde eum omnes qui cum eo comitabantur amplius et amabant et timebant, cujus coram Deo tale meritum cognoscebant, quibus tamen [et tam parentibus puellæ quam et his qui secum erant] super hoc facto seria auctoritate silentium indixit; sed nec ægrâ quæ sensit, nec turba quæ salutare miraculum vidit, reticuit.

25. Erat etiam in orientali parte civitatis nostræ palus horrida, et circummanentibus omnino pluri formidine invisâ, eo quod ibi, ut opinabantur, tem meridiana quæ nocturno tempore illusionem

A Sulza dicitur. Qua ille spectata, et illusionem etiam phantastica qua bruta plebs terrebatur audita, eandem paludem secundo sui adventus anno cum cruce et reliquiis sanctorum invasit, et habitationem suam ibidem aptavit, et in medio periculo oratorium in honore sancti apostoli Bartholomæi fundavit (42). Quo consequenti anno consummato et dicato, omne dæmonum phantasma exinde funditus extirpavit, et eundem locum omnibus commorantibus, vel advenientibus gratum, et sine qualibet tentatione habitabilem reddidit. Ubi xenodochium Christi in receptionem pauperum ædificavit, quod omni humanæ indigentiae commoditate abundans, fideli cuidam suo presbytero Bernwardo, cujus hic nomen pro fidei merito jure interponitur, commendavit; per Christi nomen eum frequentius terribiliter obtestans, ut (43) non solum illic commorantibus, sed et cunctis forte adventantibus, victus et vestitus necessaria ita convenienter provideret, sicuti pro hac ipsa sua dispensatione Deo rationem reddere deberet.

26. Quoddam tamen talium genus, illos scilicet qui vel monachico, vel canonico, vel etiam Græco habitu per regiones et regna discurrent, quos et Platonis more Peripateticos irridendo cognominavit, illos, inquam, prorsus exprobrando quasi execrabatur: quos tamen propter nomen Christi quod profitebantur necessaria sustentatione biduo vel maxime triduo consolabatur, sicque præbitis calceamentis vel vestibus, eos ne cursus sui solitum obliviscerentur discedere hortabatur. Aliquibus vero cum eo diutius permanere cupientibus, illam Gregorii in Dialogo (lib. II, c. 13) sententiam ironice objecit, quomodo stultum viatorem ad sacra loca properantem inimicus per conviatorem suum, et per fontis vel prati amœnitatem, vel etiam ciborum dulcedinem, deceptit. Interdum autem a suis familiaribus, quod nec ei displicebat, admonitus, quod inter tales sæpius veri Dei amici invenirentur, illud statim Hieronymi ridiculum apposuit, quia mendaces faciunt ut veridicis vix credatur. Si quos tamen talium in Dei cultu vel timore stabiles agnovit, hos (44) nimirum privatim potius quam publice, quod et ipsi malebant, in iis quæ ad Deum pertinent adamavit. Sed et super delinquentes et noxios mira erat miseratione mitis et placabilis: ita ut, si quilibet talium confessionis et poenitiæ gratia ad eum confugerint, et delicta eis prompta clementia statim indulserit, et vigilantia cura eis, ne ulterius in talia necessitatis causa inciderent [prudenti consilio correxerit, et] omnem sufficientiam in posterum

tius familiæ detestabilem ademit infamiam, et quorumlibet pauperum ad se quoquo modo pertinendum pia clementia sedavit indigentiam. Hujus, inquam, exemplo præsul noster satagebat inopes ubique semper consolari, cui et cordi erat cum talibus colloqui, cum eis ludificando et etiam convivando jucundari.

27. Eo etiam anno, certe a Nativitate Domini 1024, piæ memoriæ Henricus imperator, ordinationis suæ anno 23, ad Christum migravit; cujus quippe obitus totam Christianismi lætitiã, quæ sub eo floruit, flebiliter conturbavit. Cui succedens vir nobilissimus et strenuus Conradus, primum suæ felicitatis annum in Natale Domini Miuudæ initiavit; inde post Epiphaniã Hildeneshein venit: ibi etiam prædictus Aribo archiepiscopus, qui vivente imperatore jam per biennium obmutuit, iterum inventa occasione læatum Godehardum super Gandershein inquietare cœpit, quam tamen ejus machinationem novus rex primatum consilio diremit. Sicque rex peragrata compendioso itinere Saxonia, quadragesimali tempore per Thuringiam, Franciamque [Bod., Frankoniam] in Bajoariam progressus, Reginesburg (Remersburg) sanctum Pascha honorifice feriavit; et ea æstate partes Bajoariæ, Sueviæ, et Karentinorum cum circumjacentium provinciarum terminis pertransiens, Natalem Domini Leodii celebravit, ad Purificationem vero sanctæ Mariæ Augustæ mansit; inde iter suum ad partes Italiæ direxit; et proximum Pascha Vercellis prospere celebravit, et ita contiguas circumquaque regiones in novo regio decore visitando peragravit. Tertio quoque suo anno (45) præsul noster Montem speciosum in occidentali parte civitatis incolere cœpit, quem quinto post anno titulo ac nomini sancti Mauricii summi sui patroni dicavit. Ecclesiam etiam pulchram in Holthusen (46) in honore sancti Benedicti abbatis monachicæ conversationi aptam dedicavit, et circumquaque per episcopii sui terminum basilicas multas vel ipse studiose ædificavit, vel ab aliis fidelibus Christi constructas gratanter Deo consecravit.

28. Eo tempore prædictus Aribo archiepiscopus in natale sancti apostoli Matthæi Selimggensstad (47) concilium generale episcoporum duodecim concivit, in quo præsulem nostrum super prædicto Gandersheimensi territorio publice convenit, quam tamen synodum unanimis fratrum in futurum annum comprehendinavit. Rex autem natale Domini festum Iporeæ (48) initiavit; inde ad limina aposto-

(45) Bamb., regni sui anno.

(46) Diruto licet monasterio, nomen locus retinuit ad Visurgin fluvium, undecim circiter milliariibus Germanicis distans a civitate Hildesheimensi versus occidentem.

lorum tendens, feria tertia ante Cœnam Domini Romanam felici prosperitate gaudens intravit, et in sancta Resurrectionis Domini die coronam imperialis honoris a beato Joanne apostolorum vicario gloriose percepit. Inde in proxima Dominica regressus, ac pervasa circumquaque potestative ea regione, in pace repatriavit, et nativitatẽ sancti Joannis Baptistæ Imbripoli (49) novus imperator celebravit, ubi et defuncto in bona senectute Henrico duce Bajoariæ, filio suo domino Henrico eundem ducatum, principum delectu, commendavit.

29. Eo item anno Aribo Magontinus Franconovordi concilium synodi coadunavit, præsidente imperatore cum episcopis viginti tribus, in quo iterum beatum virum Godehardum de sæpius præventilata causa more suo inquietavit; ibi præsul noster tandem, summa veritate, quæ Deus est, miserante pariter et adjuvante, episcopatus sui proprietatem super totum Gandersheimense territorium, testimonio septem episcoporum, qui prædictam pactionem in Gandersheim et audierant et viderant, canonicè detinuit, scilicet Brunone Augustensi concionante, Wernhero Argentinense decernente, ipso vero Metropolitano, vere invito, verbi Dei banno affirmante. Hi enim erant episcopi qui seniori nostro suum testimonium, sicuti audierant et viderant, præbuerunt, id est Bruno Augustensis episcopus, Everhardus [Ebehardus] Bavenbergensis episcopus, Meinhardus Werciburhgensis [Wirzburgensis] episcopus, Meinwercus Bartherbrunnensis [Paderbornensis] episcopus, Sigebertus Mindensis episcopus, Hildewardus (50) Cizensis [Citizensis] episcopus, Bruno Mersburgensis.

30. Pulchra enim erat ibi et rationabiliter ordinata tam regalis quam et episcopalis sessio. Nam in orientali parte ante altare, archiepiscopus Aribo cum suis suffraganeis Wernhero Argentinense, Brunone Augustense, Meinwercho Patherbrunnense, Everhardo Bavenbergnense, Meginhardo Werciburhgense, Godehardo Hildenesheimense, Brauthop Halverstadense, Wiggero Nerdense, Hazecone Wormaciense consedit. In occidentali vero parte imperator consedit, et a dextris ejus Bilegrimus [Piligrinus] Coloniae archiepiscopus, cum sibi subditis Sigeberto Mindense, Sigifrido Mimigardense [Monasteriensi], Bennone Trajectense; a sinistris Hunfridus Parthenopolitanus [Magdeburgensis] archiepiscopus, cum suis Hildewardo Citizense, Brunone Mersburgense, Luizone Havelbergense, Theoderico

Herbipoli. Mss. autem varie habent, *Imbrqlis*, *Imbripolis* et *in Bripoli*. Haud dubium quin legendum sit *Imbripoli* unico verbo, quam urbem Brouverus putat esse Verlam Saxonie oppidum; Bollandus autem asserit esse Ratisponam celeberrimam urbem.

Misnens. In australi autem plaga episcopi ita-
breclus Werlunensis [Viridunensis], Rodulfus Fleu-
vizensis [Slawicensis] (51), Hildolfus Mantuanus,
Reinoldus [Reginoldus] Aldebergensis assiderunt. In
aquilonali etiam abbates Richardus Fuldensis, Reim-
boldus [Regimboldus] Loresheimensis, Arnolfus
Herveldensis, Gerbertus Moguntinus cum aliis etiam
ejus ordinis (52) septem affuerunt, subsequens etiam
Natalis Domini festum imperator Leodii celebravit;
Pascha vero Aquisgrani festive feriavit, ubi et filius
ejus Henricus regalis nominis coronam a Bilegrimo
archiepiscopo, cleri plebisque electione honorifice
percepit. Eo anno iterum Aribo synodum suam
Geizlice concivit, ad quam item seniore nostrum
Godehardum inquietandum legatis et scriptis voca-
vit. Quo ille ire dissimulans, venerabilem virum Ta-
dilonem decanum nostri cœnobii cum fratribus ob-
viam ei misit, qui eum honorifice ex parte senioris
salutando, de præterite synodi diffinitione commo-
nuit, et plurali altrinsecus auctoritatum collatione
profusa, episcoporum auxilio, eum ab ipsa repeti-
tione tunc tantummodo compescuit.

51. Sequenti quoque nihilominus anno, impera-
tore Pallidi cosedente, prædictus archiepiscopus
ibidem synodo habita, querelam contra beatum
virum præsentem imperatore incepit; sed post multa
et varia disceptationum colloquia, vix tandem ab
episcopis communitus destitit. Hoc etiam anno Bru-
no Augustæ civitatis episcopus obiit, cui Eppo suc-
cessit. Wernherus etiam Strazburgensis præsul sus-
tollitur, post quem Willehelmus subrogatur. Proxi-
mo quoque anno imperator Mersburg Pentecosten
celebravit, ubi prædictus Aribo archiepiscopus, et
senior noster Godehardus inter se invicem super
diuturna eorum disceptatione reconciliati sunt. Nam
ipse metropolitanus (53) Patrem Godehardum se-
creto coram episcopis convenit, seque super hac
parochia errasse confitendo nuntiavit, et omnem fra-
ternam satisfactionem, sed et de præterita lite per-
petuam taciturnitatem, sub vero Christi et Ecclesiæ
testimonio, promisit, sibi que priora errata propter
Deum remitti suppliciter petiit. Istud ergo hic ve-
raciter inscribitur, quia ipso domino Godehardo idem
sæpius in suo sermone publice protestante, verum
esse comprobatur. Eo anno Unwanus archiepiscopus
Hammaburgensis obiit, Liebzu successit. Deinde
imperator Natalem Christi Patherbrunne egit, Aribo
metropolitanus, in sancto die inter missarum so-
lemnia publico sermone habito, licentiam ab impe-
ratore et confratribus Romam pergendi rogavit, si-

mulque a clero et populo indulgentiam sibi a Deo
impetrari postulavit. Sicque post Purificationem
sanctæ Mariæ iter assumens, Romam adiit. Inde
vero digrediens, octavo Idus Aprilis ab! ab! obiit.
anno ordinationis suæ 11, cunctis certe Catholicis
merito flebilis, quia in omni ecclesiastica religione
erat vere laudabilis. Cui vir simplex et rectus Bardo
(54) Herveldiæ abbas successit, qui, Deo manifeste
provehente, brevi ad culmen summæ perfectionis fe-
liciter processit. Cujus pietatis vita et actus hic ple-
nius ideo non inscribuntur, quia, Deo gratias, Ma-
guntix pro sanctitatis suæ meritis inter apostolicos
sacerdotes honorifice celebratur. Unum tamen per-
fectionis ejus privilegium dicam, quod ei in nostris
confiniis a sanum sapientibus clericis honoris causa
oblatum est, scilicet, ut, æquivocato cum beato Jo-
anne episcopo cognomine, propter dulcisonam præ-
dicandi melodiam Bardo-Chrysostomus diceretur.

52. Quodam etiam tempore, cum more episcopali
beatus præsul noster Godehardus, visitandæ circum-
missæ plebis gratia, parochiæ suæ terminos circu-
iret, Hirgenhusim [Iluginhusen seu Engelhusen] cur-
tem suam adiit, ut [ibi pernoctaret, et] cum sibi
elemosinarum largitate, qua præ cunctis studebat,
pauperes reficeret, quædam vidua pauper ex eadem
familia, filium suum conspectui ejus obtulit pueru-
lum pauperculum, miserrimo infirmitatis genere do-
bilitatum. Nam partim paralysi, partim lepra vexa-
batur, distortisque nervis membrorum a tota cor-
poræ formationis utilitate dissolvebatur. Manus
enim cum brachiis, et genua cum pedibus et tibiis
putrido tumore et profluenti sanie manabant, adeo
ut nec gressum quoquomodo movere, vel saltem re-
ptando posset usquam prodire. Quem ille (55) et
vultu et corde hilari, quasi vere donum Dei gratan-
ter suscepit, et suis cubiculariis diligentius com-
mendatum secum deduci præcepit. Potens est, in-
quit, Deus, qui ab initio non dedignabatur miscris
et peccatoribus diverso pietatis suæ remedio subve-
nire, nos etiam super hoc pauperculo, solito pietatis
suæ more lætificare. Qui puer ad principalem no-
stram ecclesiam cum episcopo perductus, et non sine
magno puerorum, qui eum servabant, labore per
aliquot hebdomadas sustentatus, tandem post qua-
tuor vel quinque menses cœpit paulatim, plane ex
beati viri meritis et precibus, convalescere, et sedato
partim tumoris ac saniei profluvio, interdum assur-
gendo, interdum vero proreptando, quasi ad gressum
membrorum nervos exercere. Quod præsul pius
agnoscens, præ gaudio sæpius lacrymans, divinæ

(51) Hic solus ex Italis adfuit huic concilio, sicut

dem adveniente, Erbo (sic Aribonem semper appel-

miserationi grates debitas retulit, cui et intentus supplicare, ut postea vere, donante Deo, patebat, non destitit. Nam infra anni spatium, ut certe apud nos omnibus notum est, puer, fugata morborum multitudine, laxataque nervorum contractione, in melius convaluit, et de die in diem ad quodlibet servitutis officium valenter profecit. Idem namque homo, Werinus nomine, jam per viginti et eo amplius annos in capella episcopali incolumis deservit, nisi quod quasi in testimonium virtutis Dei in semet ipso, certe in cruribus et in manibus ipsas membrorum torturas et, ut ita dicam, gibbos quosdam, cunctis se violentibus ostendit.

35. Aliis quoque permultis varia humanæ fragilitatis conditione laborantibus, quibusdam scilicet, quod et gravissimum est, peccatorum pondere pressis, quibusdam vero diversa infirmitatum molestia detentis ad se confugientibus, opem suæ intercessionis impertivit; eosque, infatigabili sanctarum precum instantia, et ab imminente periculo liberavit, et in futurum, Deo auxiliante, a talibus custodivit. De quibus quam multa, multis plane cognita, veraciter enarrare potuerim, nisi ea ab illis tunc, ipso cogente dissimulata, ea maxime causa silendo præterierim, ne aut lectoribus altius fastidium ingeratur, aut ad talia pigris incredulitatis peccatum augeatur. Unum tamen dicam, quod quasi joculari ridiculo, Goslarix (56) effecit, quando ibi in curte regali in postremo ætatis suæ tempore, jussu et petitione Gislæ imperatricis ecclesiam construxit. Erat ibi matrona quædam in laicali conversatione posita, sed in timore Dei devota, Hatteha (Hathzeca) nomine, cujus filium ipse episcopus pro fidei religione quam in ea sentiebat, de sacro fonte suscepit; quam quodam tempore contigit gravissimo oculorum dolore vexari, et per aliquot dies, adeo ut nec cibum nec potum accipere, nec aliquam corpoream quietem habere posset, cruciari. Quæ tandem, gravissima cogente doloris anxietudine, filiolum suum ad episcopum cum eulogiis transmisit, eique suæ infirmitatis nimietatem intimans, aliquod medelæ subsidium ab ejus pietate quæsit. Quibus præsul auditis, læta hilaritate subrisit, et quosdam flores rubicundos de arbore, quæ lingua Theutonica Spinnelbum (57) dicitur, ei forte in ipso momento a paupere quodam illatos, signo crucis munivit, et eidem puerulo dedit, dicens: « Affert, inquit, hos flosculos amicæ meæ matri tuæ, ut illos in mei memoriam secum habeat, et a Deo salutis remedia poscat. » Nec mora, ut nobis sænius irrando retulit, ut insos flores ægris oculis ad-

dinis causa clauderentur, cœpit clarius videre, et nihil prorsus hujusmodi molestiæ amplius sentire. Quæ postera die ad episcopum pervenit, et gaudens simul et lacrymans gratias condignas divini miserationi, ejusque visitationi humiliter retulit. Quam ille benigne consolando suscipiens, et in Domino corde firmo sperare, et indesinenter bene facere præcipiens oculis ejus a presbytero sacro oleo, quod infirmorum dicitur, ungi mandavit; quæ certæ unctio, et ejus pia deprecatio, eam ab eodem dolore usque in finem integre sanavit.

34. Illud quoque, quod in antepenultimo præsentis vitæ anno ei accidit, propono in exemplum, et cautelam fidelibus, et timorem ac formidinem negligentibus. Erat sane in nostra congregatione quidam presbyter, ex familia Ecclesiæ ortus, litteralis scientiæ, ut in pace veritas procedat, pene ignarus, sed mundanæ sagacitatis subtiliter et supra modum gnarus, qui ex infima paupertate ad summas divitias cunctis mirantibus succrevit. Qui primo a domino Bernwardo episcopo feliciter exaltatus, sed ab imperatore Henrico pro quibusdam causis, quæ modo melius silentur, humiliatus, iterum ab hoc viro beato, quia utilis ei ad res Ecclesiæ videbatur, pia miseratione sublevatus, varie tamen inter adversa et prospera sæpius habitus. Postremo autem in tantum sibi tanti pontificis animum sua calliditate conciliavit, ut per plures ante fideliter ministrantes episcopo abalienaret, eosque tam herili gratia, quod ei certe molestum erat, quam et dignitate ac proprietatis utilitate privaret. Sed ne hoc aliquibus mirum videatur, quia, beato Gregorio teste, sæpius sit ut occupato in pluribus et maxime in divinis animo facile ab adulantibus subripiatur. Tandem ille ab omnibus publice maledicitur, et etiam interdum episcopo a sanum sapientibus hujusmodi insolentia objicitur, qui et ab iis tandem qui insontes abalienati sunt, in gratiam reducitur.

35. Præsul pius tamen post aliquot annos de talibus clarius certificatus, et super eos qui injuste lædebantur aliquando ad veniam humiliatus, die quadam convenire de nostra congregatione præpositum, et decanum cum aliquot fratribus, cæterisque suis primoribus Holthusem, ubi tunc forte manebat, mandavit, assedente etiam viro venerabili, suo ex sorore nepote, Rathmundo Altahensis monasterii abbate, præsentem eodem presbytero, omnibus qui se ab eo læsos quærebantur, coram licentiam fandi donavit. Statinque sine mora plura amarelæ genera, tam ab ipso abbate suis-

noris scandalum; deinde cives et hospites quæque speciale injuriarum sui detrimentum. Quibus ille auditis, quasi insultando, ut erat callidissimus, subrisit, et velut admirans, quæ hæc essent inquisivit: ac deinde commentis mundanæ suæ sapientiæ, qua plane plenus erat, quæ vere ante Deum stultitia computatur, ut in ipso manifeste patuit, objecta quæque eloquenter repulit, omnesque sibi adversantes mirabiliter quasi mutos et elingues reddidit.

36. Pius præsul tandem Spiritu sancto vere compunctus, et insuper etiam mirabili studio permotus, considerans pariter et manifestam rerum veritatem et fiducialem cordis ejus temeritatem, illico omnium voces compescuit, et modificato sermone cunctis admirantibus ita incœpit: « Hildewin, inquit, sic enim vocabatur, ecce enim omnes circumstantes, ut tibi videtur, vicisti; ecce omnes subtilitate tua, Deo veritatem inspiciente, quasi mendaces ostendisti: jam modo ad me convertere, et soli mihi per Christum adjuratus veritatem responde. Evangelica, inquit, te sententia aggredior, et quia sensum evangelicum non plene sapis, te Theutonico sermone alloquor. Hildewin, inquit, diligis me? At ille statim fiduliaciter: « Vere, ait, diligo te. » Item episcopus: « Hildewin, inquit, diligis me? » At ille: « Certe, ait, diligo te. » Item episcopus tertio: « Hildewin, inquit, diligis me? » Tandem ille miser evangelico illo exemplo stupefactus, sed non rite, proh dolor! Compunctus, irato pariter et flebili sermone respondit: « Deus, inquit, qui omnia scit, ipse scit quia vere diligo te. » Tunc præsul: « Ecce, inquit, siquidem verum dicis, mihi satisfacisti; sin autem desipis, temetipsum miserabiliter obligasti. Sed si me, ut dicis, fideliter diligis, pasce oves meas, id est, dilige fratres et amicos meos, etiam hospites et pauperes meos; dilige conservos et domesticos tuos. Unde et per Deum te commoneo, ut si vere jurasti, te in veritate custodias; si quominus, digne pœniteas, et sub hoc pacto jam domum regredere, et dignitate pariter et beneficio ac proprietate tua in gratia mea, siquidem Deus annuerit, utere. » Sicque conventum illum cunctis admirantibus pariter ac paventibus dimisit.

37. Illos tamen pariter ibi charitatis exhibitionem suscipere, et sic in pace discedere præcepit. Inter quos Hildewinus letus et hilaris, et quasi de victoria sua exultans, ad prandium consedit, et inde incolumis rediit. Ad vesperum vero cum suis domi consedit jucundus et epulans, et in eos sane a quibus se læsum dolebat, convicia et minas intentans, sic lectum petiit, et coepit, ut sibi videbatur, quievit. Mane dilu-

A valenter surrexit, calceamenta citius induit, sed ad induendas tunicas assurgens concitus corruit, et mirabili celeritate præoccupatus miserabiliter exspiravit. Plures tamen et amplissimas [opes in sua proprietate, in innumeris et pretiosis vestibus, et alia pecunia et etiam peculio dimisit; quas tamen beatus præsul, de ejus morte ultra quam credi potest condolens, totas pro animæ illius remedio pauperibus erogari præcepit, remissionemque ei peccatorum ex corde, etsi sero indulsit, et pro illius animæ ereptione, jejuniis et obsecrationibus sæpius insudare non destitit. Quia ergo nos eum modo ultra debitum plus necessaria veritatis quam invidiæ vel odii causa reprehendimus, et ejus negligentiam nostram fortasse minorem de pluribus patefecimus, obsecramus, o lectores, vestram dilectionem, ut cum hæc legeretis, indulgentiam ei et remissionem peccatorum pro vestra [edit., nostra] certe felicitate a Domino imploretis et sic forte hæc reprehensio fiet illi ante misericordiam judicis venialis remissio.

38. Erat quoque in nostra congregatione vir vite venerabilis, ac in omni canonice regulæ observatione jure laudabilis, nomine Tadilo, de quo etiam supra pauca retuli, primo sub domino Bernwardo pro fidei et industriæ prerogativa vicedominus, sed ab hoc beato pontifice pro utilitate Ecclesiæ decaniæ ac scholari magisterio præstitutus; et quia ei pro religionis et charitatis [Hol., pietatis et castitatis] merito corde tenus complacuit, eam sibi in consecratam et symmystam in Dei servimine adoptavit. Erat enim, tota Ecclesia quæ eum noverat, teste, grandævus et emeritus, humilitate et dilectione præclarus, in regendis vero ac commoneendis fratribus media charitate severus, et in toto virtutum exercitio coram Deo sollicitus. Nam in admonitione sua illo ridiculoso proverbio sæpius utebatur: « Diligant, inquit, homines, oderint vitia. » Huic beatus pontifex ante aliquot annos (58) sæpius, ut nobis videbatur, jocando prædixit quod aut secum aut paulo ante se ex hac vita esset emigraturus. Novissime vero ei in postremis decumbenti, per prædictum abbatem nepotem suum, quem ad eum visitationis gratia, sua vice direxit, serio mandavit quod sacram olei unctionem vere pœnitendo, et commissa sua confitendo, plena fide susciperet, et corporis sanguinisque Christi sacramento munitus intrepidus præmigraret, promittens ei veraciter se superstitem pro ejus animæ remedio Dei gratiam indesinenter obsecraturum, et eum in proximo anno in pace Christi subsecuturum. Qui abbas eundem dilectum et jure semper memorandum magistrum nostrum cum astantibus fratribus sacro oleo perunxit, eique ex potestate et jussione episcopi plenam remissionem indulsit, qui post biduum vere felix ad

contristavit, quia congregationem nostram [imo A totam nostram Ecclesiam] tanti viri patrocinio et concilio magisterioque privavit. Verum certe, et clero et populo teste, dicimus quia nunquam ejus ordinis virum in omni ecclesiastica probabilitate honestiorem vel vidimus, vel videbimus. Cujus certe memoriam jure nos corde tenus retinere debemus, quem vere ante conspectum sanctorum nostri recordari non dubitamus. Sic ergo prophetiam beati præsulis liquido Deus implevit, qui eum post (59) annum et tres tantum menses ex hac vita feliciter exemit.

59. Jam autem beati Patris Godehardi appropinquante manifestius sine, semper operum bonorum augmentis de virtute in virtutem anhelabat, ut videre mereretur Deum deorum in Sion, et jam cessante practicæ plurali officio, in solo se indesinenter theoriæ affixit exercitio, tria tantum de generali specialiter eximens, psalterium, eleemosynam, et præ omnibus jugiter sibi sociam et amicam abstinentiam, adeo ut si rare festiviori tempore cogentibus per obedientiam fratribus, aliquid lautioris cibi vel fortioris potus contra morem stomachi percepit, molestiæ magis corpori quam refectioni fuerit. Et tunc supremum præsentis vitæ Natalem Christi, anno scilicet (60) 1056, imperatore Goslare sedente, ipse Hothvasen votive celebravit, solvens certe, secundum Evangelium, quæ sunt Cæsaris Cæsari, et quæ Dei Deo; semet quippe prædicto more Christo spirituale sacrificium immolans, sed et suis nihilominus clero sane et populo in divinis et humanis pro ritu et etiam debito juxta vires congratulans, sacratissimos autem dies Quadragesimæ, et ut ipse sæpius jucundando proclamabat saluberrimos, summo cordis ac mentis affectu hilaris exspectabat, quos corporaliter quasi extra corpus mirabiliter transiens, vix coherentibus nervis, ad sacrosanctum Pascha pervenerat. Attamen Dominicam Palmarum (61), Cœnamque Domini, et festum Resurrectionis Christi debito episcopali officio, ultra vires collecto robore, peregit; sicque Paschæ ferias per circumpositas stationes juxta solitam religionem admonendo fideles visitavit, in quibus etiam diebus sæpius publice denuntiavit se modo cum illis ultima corporalis consortii lætitiâ jucundari, et in Ascensionem Domini (62), quo Deus jusserit, invitari. Nos vero hæc audientes quasi derisimus, quia eum jam quantocius [edit., quantoties] de regressiõne antiq̄e suæ patriæ, videlicet Bajoariæ, nobis imitantem audivimus.

(59) Bamberg., qui eum ante se anno et sex mensibus.

(60) Henschenius reposuit ann. 1058. Conradus

40. Post Albas (63) itaque a nobis digressus, cum suo prædicto nepote Radmundo abbate, Adeastad [al., Eistat], quo inceptam jam noviter ecclesiam consummare studebat, devenit, nec infirmitati diutius reluctari valens, deficiente carne decubuit. Quo flebili rumore comperto, prædictus Rathmundus (64) abbas, vir certe corde et animo divinæ servituti mancipatus, et præpositus noster ac decanus cum prioribus ad eum visitationis gratia convenirent, quem tamen dissimulato languore solito more ecclesiastico laõri assidentem, circumstantiumque manibus sustentatum invenerunt. Quos advenientes sola charitatis hilaritate lætus suscepit, et quasi oblita molestia, adventus eorum causam admirando perquirens, reportari se ad cubiculum præcepit. Ibi a lunato [admisso] specialiter clero, primo singulari quosque de suæ obedientiæ procuratione solerter admonebat, ac deinceps omnes generaliter de sacræ fidei et religionis observatione tam salubriter quam et terribiliter obsecrando simul et arguendo informabat. Deinde se orationibus eorum contra caliditatoris insidias et fraudes commisit, eisque obitus sui diem et tempus, funerisque exsequiarum, et etiam sepulturæ ordinem, ut postea evenit, quasi alludens liquido prædixit. « Ite, inquit, et ad super-venturam Dominicæ Ascensionis lætitiâ vos quisque, pro suæ obedientiæ qualitate, et etiam pro spiritualis prærogatiæ quantitate præparate, et meum adventum læti, et quasi vere mecum hic et in futuro congratulari exspectate. Nam in vigilia Ascensionis in montem ad sanctum meum patronum Mauricium adveniam, et ibi noctem diemque sanctam agam: abbatem tamen vobis, qui vice mea processionis et missarum solemnia peragat mittam; » et sic elevatis oculis altiusque suspirans, quasi tamen arri- dens: « N. etc., inquit, illa ut Christus voluerit peracta, in feria sexta diluculo ad sanctum Michaellem veniam, cum abbate et fratribus pernoctaturus, inde Sabbato ad sanctum Andream oraturus, et inde vos adeam, vobiscum penitus permansurus. Diem vero Dominicam convocatis fratribus et amicis solemniter celebremus, et ita totius festi nostri jucunditatem penitus terminemus. » Et hæc dicens, benedictionem dedit; sicque nos mirantes pariter et stupentes dimisit.

41. Habebat quoque beatus Pater in privato suo ministerio juvenem quemdam illustrem, filium viduæ, pictoriæ artis opificem, qui villia ejus vestimenta calceamenta que servabat, nomine Bunonem (65), cui, ab initio ejusdem anni, quod secum patriam

Dominicam Palmarum, etc.

(62) Bamberg., quoniam oportere! eum ad alium locum in Ascensione Domini proficisci.

(63) Sic vocant aliamquam Dominicam.

suam, id est Bajoariam, perrecturus esset sæpe præcepit. Nam, ut prædiximus, longe ante sæpius se patriam suam revisitaturum serio promisit, et pluribus cujusque ordinis se ultroneis offerentibus, ac pariter cum eo proficisci cupientibus, grates devotioni eorum retulit, et solum tantum Bunonem secum iturum prælegit. Eodem quippe die ante adventum cleri, ut prædixerat (66), dum more suo in abditis vestimenta sua mutaret, eidem juveni præcepit ut eadem vestimenta quæ deposuit indueret, et ad eum concitus veniret. Quæ verba ille quasi deliramenta vel irrisione plena contempsit. Præsul vero ac si dedignando cubiculariis dixit: « Ite et vestimenta quæ deposui induite ei, et ad me deducite. » Qui statim cum post velum cubiculi trahentes induerunt, et in conspectum velut irridentes deduxerunt. Quem ille diu intuens, ait: « Vere scias quia in eadem vestituram (67) invenies. » His dictis puer exivit, et in ipso momento intolerabile eum frigus invasit, et hora eadem ægrotans lecto procubuit. Quem cum post discessum fratrum episcopus requireret, dictum est quod ægrotaret. Qui statim accersiti procuratore, præcepit ei dicens: « Puerum illum caute et sine molestia fac ad matrem suam deduci, ut in occursum meum paratus mecum possit proficisci. » Qui statim deducitur, et decrescentibus dietim viribus ad extrema præparatur (68).

42. Deinde præsul noster ingravescente febre Holthusen, ubi confluyente ecclesiastico more ad visitationem tanti viri multitudini sufficiens ædificiorum erat copia, provehitur. Ibi inter multam cleri populique frequentiam, quadam die venerabilis domina Sophia de Gandersheim advenit, quæ tandem, ut in pace loquar, deposita priori pertinacia, plena se fide et devotione, ad beati viri familiaritatem convertit, quæ (69) tunc, occasione inventa, et populari turba remota, astante clero, de frivola quadam pertinacia, quæ de suæ ecclesiæ clericis contra beatum virum increvit, exordium fecit et debitam satisfactionem promittere cœpit. Ad cujus verba ille, partim morbo cogente, partim vero, ut nobis videbatur, indignatione permovente, iracunde respondit, et in futurum talia suspendi rogavit. Illa vero commotionem ejus dissimulans, et obitum ejus celeriore formidans, item itemque in sua satisfactione etiam lacrymando perstitit, eamque ut recipere dignaretur obsecrando postulavit. At ille: « Domina, inquit, per Deum paulisper reticete, et hæc donec in festivitate sanctæ Mariæ conveniamus, suspendite. » Ipsa autem, ut videbatur omnibus, finem ejus citius adventurum intelligens, et tamen verba ejus vehementer expavescens: « Utinam, inquit, o

A Pater duecte, taudiu vita vestra nobis supersit, donec hoc tempus venerit. » Ille vero fortiter collectiviribus, apertisque oculis, et omnibus diu circumspectis, ait: « In potestate quidem Dei vita nostra exitusque vere consistit; in veritate tamen, quæ Deus est, dico vobis quia in festivitate sanctæ Mariæ, ubi Deus voluerit, certe simul erimus, ibidemque coram veraci testimonio et de his, et de aliis etiam quæ inter nos dissident, tractabimus. » Et hæc dicens, compressis oculis reticuit. At ipsa nimio stupore pavefacta, silenter circumstantibus ait: « Heu me miseram! nunquidnam sum moritura, eumque in proximo subsecutura? » Nec tamen amplius eum inquietare præsumpsit, sed humiliter sibi ab eo indulgentiam simul et licentiam petiit. Item ille apertis oculis eam breviter, imo et salubriter de sacræ religionis observatione commonuit, ac de plurali suæ obedientiæ provisione coarguit, et sic elevata dextra eam benedictione munivit, eique pro tempore remissionem indulgens non sine magno, ut ipsa fatebatur, timore dimisit.

43. Transacta autem hebdomada, beatus Pater, jam deficiente funditus corpore, ab abbate cæterisque fratribus sacri olei liquore ecclesiastico more perungitur, et, ita ut prædixit, in vigilia Ascensionis Domini in montem sancti Mauricii (70) transvehitur. Ibi statim ad eum stendo fratres [cum innumerabili alia multitudine fidelium] convenerunt, nec amplius amaritudinem doloris, quo corde tenus vexabantur, abscondere valuerunt. Cætera vero innumerabilis confluit fidelium multitudo, quam non minor pro obitu charissimi pastoris afflxit amaritudo. Quos tamen ille, licet deficiente jam pene lingua, benigne consolando dimisit, et diluculo iterum advenire mandavit. Quibus discedentibus, et sacram noctem illam in magno dolore ducentibus, beatus Pater consueto more, sibi psalmos semper quasi pro dulci refectione ruminabat, et in tali meditatione cursum suum consummans, animam suam attentius Deo commendavit (71). Summo vero diluculo iterum clerus peractis matutinis advenit, quem ipse affatu tunc supremo, breviter, atamen salubriter, de sacræ religionis et obedientiæ observantia commonuit, sicque confessionis versu cum eis communiter prolato, ad celebranda cum abbate missarum solemnia valedictione ultima dimisit. Præsul autem clemens, non immemor suæ promissionis, de prædicto suo cubiculario Bunone requisivit sollicitè; quem ubi desperari corporaliter cognovit, ei per nuntium mandavit, dicens: « Consolare, puer meus, in Domino et confortare, quia jam tempus instat, quo mecum ad patriam æternæ bea-

(66) Sic Bamberg.; alii vero prædiximus.

(67) Bollandus ea voce rheuma designari putat:

interpellavit, omnemque de reliquo subjectionem, et de præterito errore satisfactionem promittere. etc.

titudinis debes vere pervenire. » Quæ verba puer lætus audivit, et nil jam de vita præsentis meditans, in ipsa sacra Ascensionis Domini die viaticum salutare petivit, quo percepto, gaudens promissionem beati præsulis exspectavit.

44. Missarum igitur apud nos celebritate peracta, refectioneque festine [festive] percepta, fratres iterum jam hora diei decima ad dilectum pontificem revererunt, et officio pene linguæ cessante, corde vero, juxta Apostolum (*I Cor. xiv*), spiritu et mente psallente, psalmos in solo pectore difficulter ruminantem invenerunt. Tunc inuito consilio, pueros quatuor scholares ex utraque lectuli parte statuerunt, quos psalterium a principio aperte et distincte recitare fecerunt. Quibus Pater beatus auditis, quasi hac melodia delectatus, aliquantulum quievit, interdum et simul cum illis psallere gestivit. Versus tamen illos præcipuos, qui specialiter Domino ad supplicandum pertinebant, apertis elevatisque oculis, altius ructitabat. Media autem nocte, jam finito psalterio, jam imminente manifestius sine, matutinale officium incæperat; et dum ad psalmum *Benedictus Dominus Deus Israel* pervenerunt, vir beatus in ultimo tunc agone desudans, vix dum apertis oculis, clero cantante, *Illuminare his qui in tenebris et in umbra mortis sedent*, ille, *Ad dirigendos*, inquit, *pedes nostros in viam pacis* (*Luc. i*). Et in hoc verbo, dum a clero *Gloria Patri* cum antiphona *Ascendo ad Patrem meum et Patrem vestrum* canebatur, ipse ab astantibus de lecto levabatur, sicque felix vere illa anima, quasi obdormiente corpore, carnali ergastulo solvebatur. Consonantibus statim ibidem campanis, fratres qui in monasteriis felicem ejus obitum solerti vigilantia exspectabant, pro tam dilectæ animæ remedio preces exsequiales frequentabant devote.

45. Non ergo nunc æstimo silentio prætereundum primum meriti ejus indicium, in ipso beato obitu Deo teste declaratum. Nam sæpe dictus puer Bruno in domo matris suæ juxta ecclesiam Sancti Michaelis, eodem momento membris præmortuis, extremo tantum spiritu in pectore palpitante, desperatus jacebat: qui resonantibus illico campanis, quasi a somno evigilans, quid hoc esset stupens exquisivit. Cui cum mater dissimulans matutinale officium signari diceret, ipse ac si indignans matris astantiumque fallaciam: « Cur me, inquit, fallitis? Cur veritatem celatis? Vere cum hoc signo dilectus Dominus meus cælum scandit, et promissionum suarum, ah! ah! immemor miserum me reliquit. Surgite, ait, et elevatis manibus cordibusque, ejus dilectam animam divinæ clementiæ commendate, et ut mei modo meminerit obsecrate. » Et elevatis visu quo potuit ad cælum oculis: « O præsul, inquit sancte, Pater clementissime, per insum te

A aspexerunt, quem illico stratu deponebant, et omisso fletu, eum quod optaverat obtinuisse, gaudebant.

46. Fratres vero in monasteriis exsequiarum debito matutinalique officio peracto, missarum celebratione, psalmodiarumque frequentatione pastorem suum divinæ miserationi tanto devotius commendabant, quanto se ab ipso commendandos fiducialius sperabant. Adveniente autem felicitis memoriæ Brunone, Mindonensis Ecclesiæ episcopo, quem ipse Pater venerabilis sibi in spirituale filium adoptaverat, qui etiam, cognita ejus infirmitate, juxta nostra confinia habitabat, hora ejusdem diei tertia totus clerus cum populo militiæ certe et familiæ, et plurali civium comprovincialiumque, et maxime pauperum frequentia, ad montem ubi specialis noster thesaurus servabatur processit, eumque ad monasterium Sancti Michaelis, ut ipse vivens prædestinavit, deduxit. Quo dum appropriatur, ante portas atrii funus defuncti juvenis, cum non modica parentum civiumque turba profertur, quod et ante pedes episcopi per dispositas ecclesias a ministris circumfertur. Quantus vero planctus et lamentatio, vel cleri, vel populi, vel etiam pauperum ibidem exstiterit, ingenii nostri facundia certe ad enarrandum non sufficit, quia in una cujuslibet mente vel voce luctus et lætitia pariter sonuit: dum pectora fidelium de præsentis mœror, de futuro pertulit gaudium; quia, sicuti sancto Martino canitur, pium erat flere, et pium gaudere. Merito ergo flevimus, quia talem pastorem amisimus; sed et jure gaudebamus, quod talem intercessorem præmisimus.

47. Vigiliis igitur ibi pro nostro modulo condigne peractis, beatum corpus mane ad Sanctum Andream honorifice est delatum, ibique oblatum sacrificiis, inde in principali nostra ecclesia cum debita veneratione collocatum. In crastinum vero, illucescente Dominica, ex diversis per Saxoniam cœnobiis fratres et sorores in obsequium tanti patroni conveniant, qui destitutionem cleri et desolationem populi, ac generale Christianismi totius damnum, debita lamentatione defleverant: sicque ab episcopo missali officio devotissime peracto, sacrum beati viri corpus in medio nostro choro, ecclesiastico more, terræ est collatum, quod ibidem usque in hodiernum diem a fidelibus Christi, juxta humanæ fragilitatis possibilitatem, condigna est reverentia frequentatum. Prædicti autem pueri corpusculum ante occidentalem templi introitum, ab eodem episcopo prius est humatum. Domina vero Sophia, de qua etiam supra retulimus, jam de sua præmonitione magis magisque sollicita, sorores suas ac presbyteros illo cum oblationibus transmisit, seseque beati viri meritis et precibus suppliciter commisit: sicque superven-

quoque quantum, Deo annuente, possumus, merito **A** ejusdem abbatissæ animam divinæ miserationi sæpius commendare debemus, quæ congregationem nostram, dum vixit, omni semper dilectione percoulit ejusdemque dilectionis certum testimonium posteris reliquit.

48. De miraculis igitur, quæ per beati Patris merita, post dissolutionem corporis ejus, in salutem erudentium divina pietas clementer ostendit, melius pauca quam plura scribenda putavimus, ne aut studiosis aut desidiis fastidium, vel etiam infidelibus incredulitatis periculum narrationis prolixitate contrahamus. Præcipue tamen propter quasdam vanæ mentis personas, quæ in nostra patria usitato more per sacra loca discurrentes, se aut cæcos, aut debiles, aut elingues, vel certe obsessos temere simulant, et ante altaria vel sepulera sanctorum, se coram populo volutantes, pugnisque tundentes, sanatos illico se proclamant: ea scilicet sola vesana voluptate, ut sic tantum majorem stipem, vel quæstum a plebe percipiant. Sicque fit, ut et beatum virum sæpius de talibus dixisse præmisimus, quia mendaces, inquit, faciunt et veridicis vix credatur. Et cum in hujusmodi fallacia tales liquido deprehenduntur, etiam veræ sanctorum virtutes in periculosam desperationem hac dubietate retrahuntur; vel certe et hi qui vere sanantur, etiam non solum a perfidis, sed et interdum a fidelibus fallere creduntur, sicut utique nobis de quadam muliercula palam venit.

49. Primo namque prædicti nostri antistitis Helizonis [al., Heltonis] (72) anno, in speciali nostra Festivitate, id est in Assumptione sanctæ Mariæ, anus quædam nobis ignota, velato capite, nubilata facie, ante sepulcrum beati viri se projecit, ibique prædicto amentium more, diutius volutata tandem prosilienti se per multos annos cæcam ibidem tunc illuminatam proclamavit. Quo statim rumore diffamato, clerus populusque concurrat, ipse etiam episcopus advenit. Cumque jam ad agendas publice Deo gratias properarent, cives illius, qui eam prius noverant, eamque in hujusmodi falsitate sæpius noverant, venerunt, qui illam et modo et sæpe etiam antea talia mentitam veraciter dixerunt. In quam cum jam populus merito, ut male tractaretur, insurgeret, a clero tamen pro beati pontificis veneratione defensa, confusa discessit, et nusquam nobis postea comparuit. Talibus ergo fallaciis, cauta consideratione post hæc devitatis, pluribus ignotorum dictis, quæ certe vera esse poterant, dubitando dissimulatis, ad ea tantummodo sola quæ præsentibus, veritate Dei teste, vidimus, vel quæ certe ab his audivimus, quos veraces in timore Domini cognovimus, narrationis nostræ seriem intendimus.

50. Primum namque fuit, quod et erat, et est omnibus notissimum. Quidam de operariis nostræ ecclesiæ, nomine Luidgerus, cum in ecclesiæ atric ligna collocarent, graviore quadam trabe decedente, femore cum tibia et pede miserabiliter contrito, penitus debilitatus est. Quem beatus Pater, quia prius eum fidelem et utilem cognovit, ante mensam suam quotidie cum pauperibus ad eleemosynam sedere præcepit. Qui miser super debilitatis suæ dolorem, graviore semet mœrore sæpius amixit, quia ad opus cui mancipatus erat utilis esse non potuit. Quidquid tamen vel sedendo vel proreptando agere potuit, in hoc se voluntaria utilitate studiosus exercuit, nec prorsus aliquod tempus, nisi cum somnum vel cibum caperet, transire sibi patiebatur, quin semper in aliquo utilis esse videretur. Consuetudo namque dilecto nostro pontifici fuit ut puerulos, vel etiam pauperes validiores, sæpius per plateas vel defossas petrarum foveas ageret, qui sibi lapillos minutos quosdam nivei coloris, vel nigri, vel rubri, interdum vel varii deferrent, quos ipse elimatos et politos, variaque collisione, vel confricatione in similitudinem pretiosorum lapidum redactos, aut in altaribus, aut libris, aut capsis, honeste collocavit. In quo nimirum opere prædictus ille pauper se privatim exercuit, et cæterorum industriam utiliter prævenit, et pro curiositate tali, episcopo penitus complacuit. Interdum autem et pictoribus et eis qui vitro fenestras componebant, se admiscuit, inter quos etiam utiliter operosus exstitit.

51. Beato vero pontifice ex hac luce sublato, ipse detonsus et laneis indutus, carne et reliqua lautiore refectione abstinens, ad sepulcrum ejus contulit se, ibique tam custodibus quam et cæteris fidelibus, quanta potuit fidelitate, servivit, et postremo, consentientibus magistris, totam sepulcri custodiam penitus usurpavit. Vix tamen debili crure ligno sustentato, reliquo vero corpore baculo sublevato tale obsequium exercuit. Attamen vires quas invaliditudo denegavit, obediendi devotio ministravit. Psalmos quippe non noverat, verba tamen quæ fidelitum narratione vel admonitione perceperat, devotius invigilando, sæpiusque in modum veniæ, fidelium more decumbendo, sollicitus frequentabat. Quo ibidem in hac sedulitate firmiter perdurante, et altiora quantum ad se proficere satagente, quadam die Sabbati ad vesperam, dum in choro vespertina laus canitur, ipse juxta sepulcrum pontificale prosternitur, et ibi diutius aut somno, aut exstasi quasi immobilis detinetur, et, ut ipse postea fatebatur, intolerabili quadam membrorum ac nervorum distensione, vel contractione invisibiliter cruciatur. Sed finita laude quasi soporatus surrexit, et velut plus solito agrotans, vix habitaculum repetiit. Statimque lectulo

collocabat se, et per totam noctem in illa membrorum distractione durius laborabat : sed paulo ante matutinum tandem sopitus dormivit, et somnium in quo surgere et ad ecclesiam ad agendas Deo gratias properare jussus est vidit. Somno tamen cito excitus surrexit, moxque remoto femorali sustentaculo, rejectoque baculo, matutinali hora et ecclesiam intravit, et coram omnibus Deum evidenti professione laudavit, et postmodum in finem vitæ incolumis, quanto diutius, tanto devotius ministravit.

52. Mulier etiam quædam, nomine Mersvid, omnibus nobiscum commenantibus notissima, quæ per multos annos errabat cæca, ad idem beati præsulis sepulcrum, in crastinum post Assumptionem sanctæ Mariæ, coram clero et populo esse illuminata.

53. Quidam quoque rusticus de pago ecclesiæ qui Holthlaon dicitur, nomine Emko [Deniko], diutina infirmitate miserabiliter fatigatus, contractione lumborum per multos annos est crurum officio spoliatus : qui tandem ad viri sancti memoriam baculorum sustentatione vix dum proreptando pervenit, ibique in anniversario ejus die integram sanitatem coram clero et populo, omnibus nobis intuentibus recepit.

54. Nobilis vero quædam femina non ignota, de episcopatu Mindonensi, Siuve nomine, puellam fratris sui filiam nutritiv, quam in locum filiæ adoptatam intime dilexit : quæ gravissima infirmitate præventa, periclitari cœpit, et quasi præmortua biduo exanimis jacebat. Propinquus vero cum familia et civibus assidentibus, et tantam puellæ elegantiam pro multiplici miseratione amare desilentibus, anus quædam, quæ ad ecclesiam serviebat, de memoria nostri præsulis sermonem habuit, et qualiter ad ejus tumulum infirmi per divinam miserationem sanarentur exposuit. Cujus admonitione domina ipsa compuncta, matutinali tempore ecclesiam intravit, et coram altari prostrata, profusis lacrymis, Deo, sanctæque Mariæ, et beati etiam præsulis animæ, pro eadem sua nepte oblationes intima devotione devovit; et continuo, ut ipsa nobis flendō juravit, regrediens puellam jam videntem, jam loquentem reperit, quæ refectorem petiit, et accepit, et Christo pro beati viri meritis annuente, sanitatem integram recepit. Quam amita ipsius, quinto post die ad sanctæ Mariæ allare et ad tumulum præsulis cum promissis oblationibus deduxit, et qualiter sanata sit, cum sufficienti civium ac provincialium suorum testimonio, coram multitudine comprobavit.

55. Frater quoque noster non ignotæ memoriæ, Volewardus [al., Folchardus] presbyter, eo tempore vicedominus. postea noster præpositus. postremo

A episcopales curtes more solito circuiret, in villam quæ Eckershuson [al., Aschgeresbusen] dicitur devenit, et in domum quamdam ad prandendum divertens, puerulum misera languoris infirmitate detentum invenit, qui tunc per aliquot hebdomadas, omni membrorum officio destitutus jacebat, et ad exitum dietim, ut omnibus videbatur, appropinquaret. Quem idem presbyter, sicut semper erat super talibus miserans, lacrymando diutius intuebatur, languorisque tempus et eventum ex familia sciscitabatur. Quod ut agnovit, flenti matri, ut ad tumulum sancti pontificis candelas juxta pueri mensuras promitteret persuasit : quod et ipsa statim libentissime fecit. Sed cum pauper illa ceram ad talia non haberet, ipse ex lino [lychnum] lumen parari præcepit, et puerum per singula membra metiri fecit ut certe mensuram secum deferret, et per se præstita cera candelas pro ægotante ad beati viri memoriam offerret. Quo facto, ad prandium condescerunt, et quasi obliito puero, alia quædam inter se fabulari cœperunt. Interim vero puer mira celeritate quasi ex morte revixit, et in lecto cunctis admirantibus resedit, et vocata matre de stratu prorepsit, et refectorem petiit, et eodem momento percepit, et postea pro beati viri meritis incolumis permansit.

56. Erat etiam in nostra congregatione juvenis quidam ex laico conversus, Desiderius nomine, et eodem beato viro jubente in clero tonsoratus, et usque ad diaconatus ordinem promotus : et quia plenum officium cantando et legendo cum fratribus frequentare non potuit, eum, ne penitus vacaret, cum custodibus ecclesiæ ministrare præcepit. Tempore autem Azelini nostri præsulis (75), post miserabile incendium nostri monasterii, dum idem frater noster infra festivos dies Nativitatis Domini, quadam vespere in scholis cum pueris sermocinando consedit, subita cæcitate miserabiliter percussus cecidit, et alia etiam infirmitate concrescente, longo tempore decubuit. Quadragesimali vero tempore, cæcitate durante, ex infirmitate convaluit, et ecclesiam debito more frequentans ad pontificale sepulcrum spe sanandi sæpius prostratus procubuit, et contigit quadam feria ante Pascha, certe in Kalendis Aprilis, quando celebramus adventum reliquiarum sanctorum Cantianorum (74) martyrum, dum in matutinis ibidem procumberet, illico quasi pruriente dextro oculo et durius manu confricato, sanguis non modicus prorupit, et statim in eodem oculo visum recepit, pro qua clementia divina pietas ab omnibus in commune laudabatur, et pro reliquo solita miserationis Domini potentia exornabatur. Post Pascha

populo quasi infirmatus corruit, et prærupte illico sanguine ex oculis et naribus, et etiam auribus, aperto oculo visum liquido percepit. Missali denique officio peracto, episcopus habito sermone clerum et populum ad laudes debitas Deo persolvendas admonuit, et profusis unanimiter lacrymis, Deum pariter et ipse laudavit. Qui frater eodem momento [*al.*, die], Deo gratias, penitus convaluit, et post hæc in promissa professione usque in finem fideliter permansit.

57. Plurima igitur beati pastoris nostri præconia, ea solummodo quam præmisimus ratione, præterimus, quæ per divinam clementiam ab initio usque adhuc gloriose fieri sæpius sentimus. Nec tamen illud reticebimus quod, tota sancta Dei Ecclesia teste,

MIRACULA DECEM A S. GODEHARDO FACTA, DUM ADHUC ESSET ABBAS.

I. De quodam feblicitante, quem sanavit in Bavaria.

58. Joannes quidam civis Pataviensis febris incommodo vexabatur per longa tempora. Contigit autem ut sanctus Pater Godehardus adhuc abbas in suo monasterio Altach, pro negotio dicti sui monasterii Pataviam adveniret, et infirmus ille, ipsius cognita præsentia, fratrem suum misit ad eum, rogans, ut ipsum causa Dei visitare dignaretur: quod et fecit. Visis autem ipsius in quibus decubuit febribus, ingemuit, et ait: « O pater Adam, quis te tam celeriter excæcavit, ut mandatis Dei creatoris tui contraires, et tot malis nos omnes peccato tuo subjices! Ecce post hæc, quæ temporaliter hic patimur, nisi mandata ejus servaverimus, æternaliter pati formidamus; et erit hoc malum temporale initium nobis malorum æternorum. » Hoc autem cum dixisset, accipiens scyphum quemdam, et vinum in eum fundens, signo crucis signatum benedixit, et tradidit viro decumbenti, dicens: « Bibe, frater, in nomine Domini nostri Jesu Christi, et in eo confortare. » Qui bibit confidens in Dei clementia et sancti viri meritis; illico surrexit ab omni febris incommodo penitus liberatus, et ivit ad ecclesiam Sancti Stephani laudans Deum.

II. De quodam monacho, quem precibus suis a febre acutissima liberavit.

59. Vir sanctus Godehardus monachum quemdam de monasterio suo Altach ad monasterium Hervedense secum duxit; qui post ibidem febrium molestia decumbebat. Hunc sanctus Pater consolationis gratia frequenter visitavit. Quodam autem tempore dixit infirmo: « Frater mi, quomodo habes? » Et infirmus ait: « Ecce, Pater, febrium molestia nimium me vexat, ita ut vita quasi nulla a modo sit in me. » Et ait ei vir sanctus: « Dominus pater Jesus Christus

A verum esse novimus, quia plures plerumque ad sepulcrum ejus cum oblationibus gaudentes adveniunt, qui sese suosque a variis tribulationibus vel infirmitatibus celeri subventione, per virtutum ejus merita liberatos publice referunt. Namque ut alicui aliquid incommoditatis, vel molestiæ occurrerit, statim cum ad sancti hujus Patris memoriam, vel absens oblationis suæ votum ubicunque promiserit, procul dubio eodem momento quamcunque consolationem in vera fide sperans obsecrat, celerius eam meritis ejus suffragantibus impetrat, [per eum, qui omnia operatur in omnibus, Dominum nostrum Jesum Christum, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.]

B ta. » Et ait sanctus Godehardus: « In nomine Jesu Christi, qui graviora pro nobis sustinuit, surge; et in fratrum tuorum collegio psallens benedic eum, qui te suo sanguine abluit, et redemit. » Et infirmus ait: « Surgam in nomine Jesu Christi, et ibo ad patrem meum, qui et Pater Domini mei Jesu Christi, et dicam ei: Jam non sum dignus vocari filius tuus (Matth. xv, 19), sed fac mecum misericordiam tuam, quasi cum servo tuo (Psal. cxviii, 124), sed a via tua deviante, et ad te clementer suscipe revertentem. » Et inter hæc verba surrexit, et ad chorum ivit, et omnibus admirantibus, cum astantibus laudans Deum et cantans, benedixit.

III. De quodam juvencula a molestia febrium liberata.

C 60. Juvencula quædam in oppido Teckendorff, in territorio Bavariensi, cum febrium molestia nimium gravaretur, astabant ei quædam honestæ feminae, referentes ei qualiter prædictus in Patavia meritis beati Godehardi post haustum vini per eum benedicti, a febrium rigore fuerat liberatus. Quibus auditis, dixit infirma patri suo: « O mi dilecte pater, rogo te per Jesum Christum ut mittas ad sanctum virum Godehardum, petendo eum ut benedicat parum vini in cupha, vel scypho suo, et mittat ad me ut bibam ex eo. ut alleviet a fervore febrium quibus incessanter affligor atque uror. » Pater autem his auditis, misit ut voluit, et vinum benedictum accepit a sancto Godehardo, quod juvencula bibit infirma in nomine Jesu Christi, et subito sanata est, et surrexit laudans Deum, qui meritis sancti Godehardi eam clementer a vi febrium liberavit.

IV. De quodam scholare sanato a simili febrium molestia.

61. Servus Dei Godehardus, quia erat ex corde

pauperis febrium molestia graviter infirmari, quem pietate solita sæpius visitavit, cui et quodam tempore dixit : « Fili, viriliter age, sustinens flagella Domini, ac confortetur in eo cor tuum. Ipse enim est qui percudit et medetur, atque sanat, suos castigans electos, ne morti tradantur sempiternæ. » Et juvenis ait : « Quæ est fortitudo mea, ut hæc gravia sustineam et patienter agam ? » Et Pater sanctus ait : « Confide, filii, sciens quod non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis (Rom. viii, 18); et libenter gloriari velis cum Apostolo in infirmitatibus tuis, ut in te sicut in eo habet virtus Christi, nam virtus in infirmitate perficitur (II Cor. xii, 9). » Cui infirmus ait : « Peto, sancte Pater, ut Deum pro me misero suppliciter exores. » At Pater sanctus, pomum in manu habens, quod forsitan secum tulerat, aut juxta lectum infirmi invenerat, benedixit, et dedit infirmo, dicens : « Accipe, filii, et manduca pomum, in nomine Jesu Christi : et, si est voluntas ejus, de lecto surge sanus; sin autem, maneat hæc infirmitas tibi, et patienter age ut a Deo præmium vitæ æternæ, in quo æterna est sanitas, valeas promereri. » Comedit ille, et surrexit sanus laudans Deum.

V. *De juvene submerso, meritis sancti Godehardi resuscitato.*

62. Juvenis quidam de castro Stauwenborch in Bavaria, prope Danubium fluvium pertransire volens, procellis navem subvertentibus, mergitur in flumen; ubi plusquam tribus horis remansit incognitus. Tandem corpus exanime ad littus ejicitur, et mortuus ad domum parentum deportatur. Lacrymantur proximi, et gemunt affines ob mortem tam subitam juvenis tam famosi. Sanctus autem abbas Godehardus casu transiens locum illum, et audiens voces ululantium, ait : « O mors, quam amara est memoria tua homini! (Eccli. xli, 1.) Quam subito et inopinate exstinguis! quæ et peccatoribus es pessima, justis autem nimis desiderabilis atque pretiosa. » Cum autem hæc et his similia diceret, venit mater misera juvenis, et ad pedes procidit viri sancti, dicens : « Domine, si quid potes apud Deum, miserere mei, et resuscita filium meum. » Cui sanctus Pater : « Crede mihi, mulier, ut verum est et experientia docet quotidiana, omnes subjacemus mortis imperio, ideoque beati mortui qui in Domino moriuntur (Apoc. xiv, 13). Mors enim omnes qui in mundo vivunt, non uno, sed quasi mille modis sternit. Beatus qui vigilat (Apoc. xvi, 15), et in adventu præmunitur. » Et iterum mulier ait voce lacrymosa : « En filius meus unicus et dilectus in flumine suffocatus interiit subito; huic timo damnationem, quia mundanus erat nimis. Rogo igitur, pie Pater, si quid potes apud Deum, resuscita filium meum, ut tantum sua confiteatur delicta.

magna est fides tua (Math. xv, 28), fiat tibi sicut petisti. » Et transiens cum ea ad cadaver in libitina jacens, et tenens manum ejus, dixit : « Adolescens, tibi dico, surge. » Et juvenis surrexit incolumis atque sanus; et sanctum virum petiit ut causa Dei confessionem ejus audiret, et pro peccatis suis sibi injungeret poenitentiam salutarem; et annuit sanctus Pater petitioni ejus, et audita confessione ejus, sacris Ecclesie sacramentis eum præmunivit. Quo facto, juvenis ait : « Jube me, sancte Pater, nunc iterum in pace quiescere, quod mundum nimis horreo, qui suos amatores mittit in gehennam, cujus poenam gravissimam ex parte sum expertus. » Et vir Dei ait : « Dormi, filii mi, et quiesce feliciter in pace Jesu Christi. » Et ille respondit : « Amen. » Et inclinatum capite, in gratia Dei feliciter obdormivit. Felix autem mater ejus, his auditis et cognitis, semota prorsus omni tristitia, cum gaudio corpus filii ecclesiastico more tradidit sepulturæ, ac Deo, devotione quanta potuit, animam ipsius lætissime commendavit.

VI. *De muliere in partu laborante, et orationibus sancti a dolore partus liberata.*

63. Sanctus Pater Godehardus, dum in cella sua post vigiliis matutinas orationis causa resideret, contigit ut quædam mulier habitans in confinibus monasterii, partu laborando cruciaretur : cui compatiens vir sanctus, terræ procumbens orationi se dedit, dicens : « O Domine Deus omnipotens, adjuva plasma tuum, miserere filię Evæ in matris suæ maledicto laborante. » Et illico, modo quodam inopinato, mulier conticuit, quia peperit filium. Quæ postea obdormiens, ei revelatum est quod precibus sancti Godehardi a dolore partus sit liberata. Quæ gratias egit Deo, qui eam sancti viri meritis tam clementer visitavit; filium autem suum Godehardum vocari fecit, et in puerili ætate eum tradidit sancto viro regularibus disciplinis imbuendum. Hac igitur de causa mulieres regionis illius, in dolore partus sancti Godehardi patrocinium consueverunt invocare, et multæ petitionis suæ sentiebant effectum adoptatum.

VII. *De quodam quem in via socium habebat, qui cadens crus fregit, sed sanctus vir subito eum sanavit.*

64. Cum sanctus Godehardus pro negotio forsitan sui monasterii ad Romanam iret curiam, habens aliquos de suis monachis secum in suo comitatu, inter quos quidam cæteris senior, Erkenfridus nomine, incaute procedens, dum montem, qui Godehardi dicitur, ascenderet, equus cum eo cecidit, et crus ejus dextrum ex toto confregit. Qui gemens cum lacrymis ait, contra sanctum Dei murmurando : « Utquid, Pater, me duxisti ad montis istius præcipitium ut me interficeres? » Cui sanctus Pater ait : « Scio, filii mi dilecte, quod invite mecum iter hoc cœpisti, et intra

Qui ait : « Adjuva, Pater, infirmitatem meam, et remitte mihi quod deliqui contra te; et cruciet me flagellum Dei, quantum libet. » Vir autem Dei, audita ejus devotione, tetigit confractum os cruris ejus, et ait : « Sanat te, frater, Dominus Jesus Christus; et tu in nomine ejus surge, ut ambulemus. » Qui surrexit ex toto sanus, et ultra profectus cum eo. Idem postmodum secutus est eum Hildenesheim, et mansit apud eum usque ad diem mortis suæ.

VIII. *De muliere cæca, quam ipse illuminavit cum Deo.*

65. Contigit quadam vice, ut sanctus Godehardus pertransiret oppidum Strawigen [Stravubingen] diocesis Ratisbonensis, et obviam ei quædam cæca mulier mendica ostiatim quærens panem, quæ forsane equorum nitentibus declinare strepitum, et in lapide lædens pedem, cecidit graviter nimis. Sanctus autem Godehardus, hoc viso, subito descendit de equo, et accurrens amplexando eam relevavit, et, quantum potuit, luti sorditiam de mantello mulierculæ tersit diligenter, et ait : « Quare cecidisti, mater? » Et illa dixit : « Cæca sum, amice, et ideo offendicula viarum cavere non valeo, nec possum devitare. » Sanctus autem Pater sibi ex corde compatiens, ait : « O mi Deus meus, quot sunt in terra convicia et gravamina tui plasmatis! Bene ergo dicitur : « Væ, væ, væ habitantibus in terra (Apoc. viii, 13). » Et cum dixisset, lutum cum sputo miscuit, more nostri Salvatoris (Joan. ix, 6), et linivit oculos ejus, dicens : « O Domine Jesu Christe, qui in conspectu discipulorum tuorum lutum ex sputo fecisti, linivisti que oculos cæci cujusdam, et vidit; illumina etiam oculos hujus pauperculæ tuæ, ut confiteatur nomini tuo, et glorietur in prædigna laude tua (Psal. cv, 47). » His sic actis et dictis, mulier cœpit sanctum virum intueri, ceciditque ad pedes ejus, dicens : « Viderunt oculi mei salutare Dei : » et prona osculabatur pedes ejus; et ivit ad propria, laudans Deum pro virtutibus et meritis sancti viri.

IX. *De obsessa sanata meritis sancti Godehardi.*

66. In civitate Ratisbona, quodam tempore, sanctus Godehardus morabatur pro negotio forsane sui monasterii: ubi quædam obsessa a dæmonio ad eum ducebatur, ut sanaretur ab eo. Quam vir Dei inspicens, ait : « Responde mihi, immunde spiritus, ad ea quæ a te quæro. Quid hic agis in creatura Dei? » At dæmon ait : « Pleno jure est anima ipsius mea, quod incantatrix est, et per eam multas animas lucratus sum. » Et ait vir sanctus : « Quare propter incantationem tua est? » Et dæmon ait : « Nonne legisti quia Dominus pythones, divinos et incantatores jussit exterminari? Quid enim tales faciunt, nisi quod mihi meisque principibus deserviunt, idololatræ

A « Scio, quia magna est malitia tua et tuorum similia; nec tamen dubito, quod major bonitas Dei est et clementia. Ergo, immunde spiritus, da honorem Deo, et recede ab hac creatura ejus, ut redeat ad gratiam, quam tu ab ea abstulisti. » Et dæmon ait : « Cur me in tantam agis violentiam? Quid feci tibi, aut quid habes contra me? » Et ille ait : « Audi, proterve et immunde spiritus: In illa æterna patria, de qua tu superbiens cecidisti, tanta mihi erit lætitia de bono communi, ut de meo proprio, imo et multo major: et ideo hic dolere convenit de malo alieno multo fortius quam de malo proprio. Per hoc enim vitam æternam promerebor. Habeo ergo contra te justam causam quod minus juste possides, et punis sororem meam, plasma Dei creatoris tui. Non enim B ut asseris, ago tibi violentiam; sed pro gloria Dei et amore plasmatis ejus, pro quo Unigenitus ejus sanguinem suum fundens, amarissimam mortem sustinuit, contra te non pugil, sed victor gloriosus [decerto]. Ergo, tibi præcipio, superbe et immunde spiritus, in nomine Jesu Christi recede ab ea, et non præsumas amodo creaturam Dei molestare. » Et sic spiritus ille malignus abscessit, et mulier ut mortua cecidit. Sed vir sanctus subito eam erexit: erecta vero publice vitium incantationis, quod dudum multoties perfecerat, cum lacrymis est confessa; quam et vir sanctus absolvit virtute passionis Jesu Christi.

X. *De puero multum hebetæ, quem oratione sua docilem fecit.*

67. In civitate Patavia erat quidam civis dives valde, qui habuit filium quem tenerrime dilexit: qui puer adeo hebes erat, ut in tribus annis non potuit efficere ut disceret minus alphabetum. Unde pater ejus sanctum Godehardum adiit, retulitque ei duritiam cordis filii sui, petens obnixius ut pro eo suppliciter orare dignetur, quatenus Deus omnipotens eum illuminare dignaretur. Sanctus vero Godehardus, vocato ad se puero, super eum legit quæ sequuntur: « Omnis sapientia a Domino Deo est (Eccli. i, 4); » cum collecta : « Deus qui per coæternam tibi Sapientiam, hominem cum non esset condidisti, » etc. Et addidit : « Vade, fili; et ille magistrorum optimus, qui subito docuit apostolos, te instruat, et in via recta ad agnitionem perducat clariorem. » Qui puer ita mutatus est, D ut in brevi tempore omnes suos consanguineos, et omnes sibi coætaneos, imo seniores atque doctiores se sapientiæ plenitudine anteciret. Qui postea, propter intellectus et sapientiæ profunditatem, in episcopum Pataviensem est electus atque ordinatus; unde sibi et subditis pro animarum salute instantissime laboravit.

Sequens miraculum factum est, cum esset episco-

malitiæ suæ veneno excitati, ipso celebrante, ecclesiam intraverunt arroganter et proterve. Quo cognito, se divertit ab altari, dicens : « Præcipio vobis omnibus, qui estis excommunicati, in virtute Spiritus sancti et sanctæ obedientiæ ut exeat de ecclesia. » Rebelles autem et excommunicati hoc præceptum non curantes perstiterunt, remanentes in ecclesia. Sed quidam de mortuis, qui multis annis quieverant in monumentis, qui et forsitan, ignorantibus eis qui eos sepelierunt, in excommunicatione (75) sepulti fuerant, surrexerunt et de ecclesia exierunt. Quod videntes illi rebelles erubuerunt, et post mortuos exierunt. Sanctus autem præsul, finita missa, ad eos exiens, dixit : « Audite, rebelles et increduli, et videte justum Dei iudicium contra vos. Ecce mortui

A Deo in suo vicario obediunt, vos autem superbo referti spiritu obedire contempsistis. Surgent igitur mortui isti contra vos in iudicio, et sententiam damnationis allegabunt contra vos, nisi penam et condignam poenitentiam egeritis. » Et, his dictis, convertit se ad mortuos, dicens : « Ego vos, fratres, auctoritate Domini nostri Jesu Christi absolvo a sententia excommunicationis, qua huc usque fueratis innodati, in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Amen. Ite, revertimini ad loca, et in pace requiescite, adventum Judicis præstolantes. » Mortui autem, inclinatis capitibus et junctis manibus, quasi gratias agentes ad loca sua remeaverunt et quieverunt.

CANONIZATIO ET TRANSLATIO S. GODEHARDI.

Quomodo beatus Godehardus in sanctorum numerum sit relatus, et de miraculis subsequentibus.

1. Gloria summo Creatori, et humani generis reparatori, qui non nostris meritis, sed sua immensa bonitate dignatus est confessorum suorum beatum Godehardum pontificem ad salutem omnium credentium hominibus nostri temporis revelare, et eum qui pro longinquitate temporis, jam quadam nube oblivionis obfuscatus fuerat, ut tandem ab incolis nostræ Ecclesiæ veneraretur, voluit nationibus diversarum terrarum manifestare, ut gloria ipsius non tantum ad domesticos fidei attingeret, sed etiam in exteris nationes se dilataret. Qualiter autem et quo ordine translatio prædicti confessoris nostri facta fuerit, non turgido eloquio vel nitens grandi cothurno, sed simplici stylo aggredior describere : non confisus ingenii mei igniculo, sed illo evangelico dicto : « Aperis os tuum, et ego adimplebo illud (Psal. LXXX); » et iterum : « Non vos estis, qui loquimini; sed Spiritus Patris mei, qui loquitur in vobis (Matth. x). » Per scripturas enim res præteritæ, et brevi tempore in oblivionem tradendæ ad memoriam revocantur; et per res virtuosæ in Ecclesia gestas, cum leguntur, fideles accenduntur, et torpores mentium discutuntur.

2. Anno Dominicæ Incarnationis 1128 (76), obitus vero beati Godehardi nonagesimo, Bertholdus (77) vir venerandus, et in omni ecclesiastica religione perspicuus, utpote scientia litterali admodum eruditus, et morum honestate valde decoratus, cathedræ

B nostræ ecclesiæ præsidebat, quam discrete gubernando, et religiosos viros undique ex diversis ecclesiis ad se colligendo, adeo sublimavit ut diversas cellas suis temporibus ædificaret, et in spiritali conversatione dulci adhortatione confirmaret. Quo residente in communi conventu cleri sibi commissi, et de populi Ecclesiæ nostræ utilitate, uti mos ejus erat, semper pertractante, Deo faciente, uti post effectus indicavit, ex improviso sermo de patrono nostro beato scilicet Godehardo exoritur; item atque item a pluribus replicatur, conquerentibus et condolentibus se tam misericordem habere patronum, et condignum sibi in Ecclesia Dei non exhiberi honorem. Nam quantam misericordiam et quam manifestam gratiam prædictus confessor fratribus nostris suis meritis apud Deum obtinuerit, ab ipsis viris auctorabilibus, in prædicto conventu existentibus omnibus manifestatur : per quod, mentes assidentium omnium non solum exhilarantur, sed qualiter laudes ipsius in Ecclesia Dei multiplicentur, unanimiter omnes accenduntur.

3. Prædictus enim antistes noster Bertholdus privatam gratiam, sibi a patrono nostro concessam, omnibus assidentibus indicavit, et qualiter eum piæ intercessorem apud Deum esse cognoverit non sine contritione cordis fratribus nostris enumeravit. Nam, tempore juventutis suæ, cum ipse inter cæteros adolescentes ludicris rebus esset intentus, con-

(75) Similem historiam refert S. Gregorius, lib. II. *Dialoqorum*, cap. 23. ubi sanctorum a B. P. Benedicto excommunicatæ, ab ecclesia in qua seculatæ

D addideris, annum 1128, quem hic auctor assignat, præteritæ

(77) Bertholdus hanc sedem quindecim annis